

"ועדת העורכים" – המיתוס והמציאות

צבי לביא

יחסיהם עם המקורות. ואולם, עתונאים רבים למדי אינם קנאים לשליחותם המקצועית עד כדי כך, ועושים עצמם שותפים לסודות הממשל, בהתחייבותם לשמור בלבם את אשר שמעו. לשיתוף פעולה זה פנים אחדות. יש שהמידע הסודי נמסר, כדי להבהיר או להשלים מידע שכבר הגיע לידי העתונאי ביזמתו ממקורות אחרים, למען יראה את התמונה במלואה ויעריך נכונה את המידע שבידו. אך יש המבקשים להחניף לעתונאי ולרכוש את לבו, על ידי שיתופו כביכול בסודות מסוימים, המשמשים פיתיון לטווח ארוך, שימנע פרסום ידיעות שאינן נוחות, גם כאשר אין הן סודיות.

נשיא ארצות הברית נוהג לזמן אליו לבית הלבן מדי פעם, עתונאי צמרת בעלי טורים רבי השפעה, כדי לשתפם במקצת מסודותיו ומהלכיו המדיניים העתידיים, ולבחון באמצעותם את תגובת הציבור הצפויה. במעמדים אלה אין הוא מתייחס אליהם כאל עתונאים, אלא רואה בהם מעין יועצים הבקאים ברזי דעת הקהל. לעתים מבקש הנשיא או אחד מפקידי הממשל הבכירים, לשוחח בגילוי לב עם נציגי העתונות בפורום סגור ו"לא לפריסום", כמו בנסיכות חגיגות במועדון העתונות של וושינגטון, ולהרהר בקול רם, מבלי שיהיה לדברים תוקף רשמי מחייב. המכנה המשותף לכל התופעות הללו הוא האופי האינדיבידואלי והאנטי-ממסדי, שעליו מושחתת מערכת היחסים הבלתי פורמאליים בין העתונות לבין מקורות המידע שלה, הנושאת את החותם של "שמור לי ואשמור לך". היא תקפה לגבי עתונאים יחידים או לגבי קבוצות קטנות והומוגניות (כתבים צבאיים). לפיכך, נבדלת העתונות הישראלית מעמיתיה בדמוקרטיה המערבית, בכך שנוסף על מגבלות הפרסום המקצועיות האוניברסליות, שעליהן מבוססת הסלקציה השגרתית של מערכת החדשות, ונוסף על צנזורה בנושאי בטחון, המתבקשת ממצבה הבטחוני המיוחד של המדינה ונוגסת מהמידע הזורם אליה – יש לה מוסד מכובד המאגד בתוכו את כל העתונאים היומיים, וקולט באופן סדיר מידע בר חשיבות, במגמה מוצהרת שלא גיע לידעת ציבור הקוראים. זוהי "ועדת עורכי העתונאים היומיים במדינת ישראל", (לימים נוספה לתואר המלה "והחקשורת") הידועה ברבים בכינוי המקוצר "ועדת העורכים", אשר קבעה בתקנון הרשמי הראשון שלה, כי אחד מתפקידיה הוא "לשמעו אינפורמציה פנימית מאת שרי המדינה וראשי הציבור".¹ בעמודים הבאים ננסה לתהות על קנקנו של מוסד זה, ועל תוכן פעילותו ומנגנון קבלת ההחלטות שלו, כדי לבחון אם אכן נאמן הוא לשליחותה של העתונות במשטר דמוקרטי. נבדוק אם ניצלה הוועדה את מרב הכוח האצור בה, כדי לשבור את מעטה הסודיות מעל ידיעות רבות ככל האפשר שהממשל ביקש להסתיר, ושחבריה היו סבורים שפרסומן חיוני לטובת הציבור. נתבונן אם השכילה הוועדה להבחין בין סודיות שתכליתה להגן על האינטרס הציבורי, לבין זו המבקשת להגן על הממשל. במקביל נבחן אם הכנסת העורכים בסוד העניינים, והפיכתם אגב כך לחלק בלתי נפרד כמעט ממעגל היודעים המצומצם שבצמרת המדינה, לא סחררה את ראשם עד שחדלו לחשוב ולשקול כעתונאים, ולא הביאה אותם לסגל לעצמם את אורח המחשבה של פקידי הממשל. במילים אחרות, נבדוק האם הפכה הוועדה, מרצון או מאונס, למכשיר סמוי בידי הממשל המגביל את חופש העתונות.

פרסום זה נכתב במקור בקיץ 1970 כעבודת-גמר סמינריונית, במסגרת הסמינריון "סודיות ופרסום במנהל הציבורי" בהדרכת ד"ר (היום פרופ') יצחק גלנור, בחוג למדע המדינה של האוניברסיטה העברית בירושלים. העבודה סוקרת ומנתחת את תולדות ועדת העורכים, שיטות עבודתה, מעמדה והשפעתה, מיום הקמתה ועד סמוך למועד כתיבת העבודה. לקראת פרסומה בחוברת זו, נתבקשתי לעדכנה בתמורות שחלו בחמש עשרה השנים האחרונות במעמד הוועדה, ובשאר המרכיבים שנבדקו בעבודה המקורית.

לאחר סידרת ראינות עם קבוצת עורכים נמצא, שדרך העדכון הטובה ביותר היא בתוספת פרק מילואים מבלי לגעת בגוף העבודה, למעט תיקונים מזעריים שכן הנקודות והסוגיות שהעלו העורכים בשלהי 1986 כראויות לתשומת לב, לא היו שונות בעיקרן ובמהותן מאלו שדאו אור במקור. ומדובר בעורכים שלא דואיינו בעת ההיא, ואשר חוץ מאחד או שניים, הצטרפו לוועדה אחרי שנת 1970. עם זה בלט ההבדל שבדרך איסוף החומר המשלים, ויש בו כדי לאפיין את אחת התמורות שחלו במוסד זה. לא כל העורכים ששיתפו עמי פעולה בהכנת העבודה ב-1970, הסכימו כי המידע שנידבו או הדעות שהביעו, כולן או מקצתן, יצוטטו בשמם. לפיכך נשארו כמה עניינים ללא מראה מקום, בעילום שם, כמו שהתנו המקורות. לעומת זה, איש מן העורכים שעמם שוחחתי בתהליך העדכון, לא ביקש להעלים את שמו. יתר על כן, בשלב זה חשפו העורכים, כלאחר-יד, פרשיות מעבר הוועדה לפני 1970, אשר לא הוזכרו אז עלידי. בשעתה, זו היתה העבודה הראשונה שנכתבה על הנושא, אך מאז הוא נחקר פה ושם (למשל – "עתונות במצור" מאת ד"ר דינה גורן). עם זאת, השיבות העבודה בהתמקדותה במוסד הוועדה ובמתרחש מאחורי הקלעים של דיוניה, שאף שאינם פומביים, יש להם השפעה לא מבוטלת על פרסומי התקשורת.

מבנה העבודה דרש את פיצול הפרשיות שהבאתי להדגמה, על פני מספר פרקים. לפיכך, לעתים ימצא הקורא את תיאורן המורחב של הפרשיות בפרק מאוחר יותר.

מכשיר להגבלת חופש העתונות?

מסירת ידיעות לעתונאי בהתחייבות מראש שלא יפרסמן, היא אחד המרכיבים של משחק המקח והממכר היומי בין העתונות לבין מקורות המידע. עתונאים בעלי כבוד עצמי ומקצועי, משתדלים בקנאות לאטום ככל האפשר את אוזניהם למידע שהוא "לא לפרסום". זאת, כדי לשמור לעצמם את חופש הפעולה לנהוג במידע לפי צו מצפונם, מבלי לערער את

תולדות הוועדה

בחוגי הוועדה⁴ הסבירו את זמנתו של בן גוריון בכך, שבראש וראשונה היא נועדה למנוע את פרסומן של ידיעות העלולות להזיק לבטחון המדינה. הוא סבר, כי אם יגלה ביזמתו את המידע לאונוי העורכים וישיב אותם לנצור אותו בלבם, הרי במקרה שיתגלגל מידע כזה למערכת ממקורות אחרים, ידעו הללו בתוקף התחייבותם המוסרית לפגוע, כיצד לנהוג בו. נראה כי בן גוריון התכוון למידע בעל דרגת סודיות עליונה, שכן בפנייתו הישירה לעורכים עקף למעשה את הצנזורה הצבאית, ולא הביא לידיעתה מידע זה. כך לא יכלה הצנזורה לפסול אותו לפרסום, אם במקרה היה מוגש לאישור מטעם אחד העתונים. לכן גוריון נראה, כי החקיקה המידע בקרב ועדת העורכים יעילה יותר, מאחר שבדרך זו חוג היועצים מוגבל ומבוקר. יתרון זה לא היה בצנזורה, שבה סכנה שהמידע יגיע לפקידים בדרג נמוך.

מהר מאוד עמד בן גוריון על "כוח הקנייה" שיש למידע פיקנטי המוגדר כסודי, על בשר ודם שהם סקרנים מטבעם, ושהתרגשותם עולה במקביל לדוגת סודיותו. כשהיה משתף אותם במידע זה, הבטיח את שמירת הסודיות גם בעקיפין. שכן, אם יפר מי מהעורכים את התחייבותו ואת האמון שניתן בו, שוב לא ימתיק ראש הממשלה את חייהם ב"סוכריות" הללו. ועדת העורכים אכן הוכיחה את עצמה כשומרת סוד בצורה בלתי רגילה, אף יותר מוועדת החוץ והבטחון של הכנסת, שחבריה רטנו בהזדמנויות שונות, כי אינם זוכים לקבל את אותה הכמות ובאותה האיכות של המידע החשאי, שבה זוכים חברי ועדת העורכים. לפיכך עלה המוסד העתונאי בחשיבותו, מבחינת קרבתו למקורות המידע המדיני הגורלי, על פני אותו גוף קונסטיטוציוני, ולא פעם התקנאו חברי הכנסת בשל כך בעורכים, וביקשו את קרבתם, כדי להיעזר במידע המצוי בידם לביסוס עמדתם הפוליטית.

עורך אחד טען, כי זמנתו של בן גוריון נעשתה בניגוד לדעת יועציו, שהזהירו אותו מפני הסיכון שהוא נוטל על עצמו, בבחינת "נותן לחתול לשמור על השמנת". הערכה זו הפריך יצחק נבון, שהיה מזכירו המדיני ויד ימינו של בן גוריון. לדבריו, הוא שדחף את ראש הממשלה להיפגש עם העורכים לעתים תכופות, ולא רק כדי להשתיק מבעוד מועד מידע רגיש שפרסומו מסוכן. הוא נוכח, שמאמרים ודברי פרשנות שונים בנושאי חוץ ובטחון נכתבים על סמך עובדות חסרות שחר. לכן יעץ לראש הממשלה להאיר את עיני העורכים בשיחה גלויה לב, באותו מידע חסוי הנסתר מהם, כדי שיראו את התמונה לאשורה. הוא גם ראה במוסד זה מכשיר טוב לשיפוץ יחסי הציבור של בן גוריון, בכך שהבהיר את הכיוון האמיתי של מדיניות הממשלה, והעמיד על דיוקם דברים שיוחסו לראש הממשלה והגיעו לעתונים בעקיפין, שלא מפיו של בעל הדבר. "כך היינו מונעים את הטעיית הציבור" — הסביר נבון.

מסורת זו הועתקה על ידי ראשי הממשלה שבאו אחרי בן גוריון, ועל ידי השרים, בעיקר המחזיקים בתיקי החוץ והבטחון, הרמטכ"לים, וראשי המוסד המרכזי למודיעין ולבטחון. אך ברבות הימים ניצלו מוסד זה גם גופים ציבוריים לא ממשלתיים, כגון הסוכנות היהודית והאוניברסיטה העברית, כדי להשתיק מידע שפרסומו נראה להם כמחבל באינטרסים שלהם, אף שהוצג רשמית כבעל אינטרס ממלכתי. הם פנו לוועדה מטעמי נוחיות מנהלית, מאחר שנות פחות לכתת רגליים

ועדת העורכים נוסדה בשנת 1942 תחת השם "ועדת התגובה", כדי לגבש תגובה אחידה נגד מעללי של שלטון המנדאט הבריטי, ולהחליט כיצד לנהוג בידיעות שהצנזורה אסרה על פרסומן (כגון גירוש מעפילים או חיפושים אחר נשק ביישובים העבריים). היא הפכה לזרוע של היישוב המאורגן, וברוב המקרים פעלה בהשראת מוסדותיו הנבחרים, בהסתכנה בפרסום ידיעות שנאסרו על ידי הצנזורה הבריטית, אף שפעמים אחדות גרר הדבר אחריו את סגירת העתונים ה"עבריינים". הסולידריות בין העתונים היתה כה הדוקה, עד כי שום עתון לא היה מדפיס גיליון נוסף על תפוצתו היומית הרגילה, כאשר נסגר מי מהעתונים, כדי שלא להיבנות מהפסדיו.

כבר בימים ההם הפכה הוועדה למאגר של מידע, אשר בחלקו או ברובו לא הגיע לידיעת הקוראים, ושנמסר לה מפי ראשי הסוכנות היהודית, מפקדי ה"הגנה" וראשי הוועד הפועל של ההסתדרות והמפלגות. כאשר נאבק היישוב להצלתו של דב גרונר ז"ל, דיווחה גולדה מאיר לוועדה, מטעם המחלקה המדינית של הסוכנות, על פגישותיה בעניין זה עם הנציב העליון. העורכים נענו אז לבקשתה שלא לפרסם את תקותיו האופטימיות של הנציב, כדי שלא להביכו ולא לחבל בכך במאמצי ההצלה. לעומת זאת הרגישה את החיוניות שבפרסום בקשות הנציב, לשדל את מקורביו של הנידון למוות להגיש בקשת חנינה בשמו. העורכים אף נתבקשו לכתוב מאמרים ראשיים בנושא, כדי לעורר דעת קהל אשר תעודד את בקשת החנינה.²

גם הבריטים היו נפגשים עם העורכים כפורום זה, הגם שאולי לא הכירו בו כמוסד מאורגן, ויתכן אף שלא ידעו כלל על היווסדו. התקיימו פגישות שבועיות עם מנהל לשכת העתונות הממשלתית, ומפגשים חודשיים עם המזכיר הכללי של ממשלת המנדאט (על בעיות תקציביות ושאר ענייני ממשל שגרתיים), והעורכים ניצלו הזדמנות זאת לתקוף את ידה הקשה של הצנזורה. לעתים היו גם פגישות עם הנציב העליון, שקיומן הודלף לארגוני המחתרת, שראו בהן הזדמנות להתנקש בחיי הנציב בדרכו מירושלים ליפו, שבה התקיימו הפגישות. במגעים אלה עם ראשי הממשל הבריטי נמסרה אך ורק אינפורמציה גלויה לפרסום.

אחרי הקמת המדינה קיבלה הוועדה החלטה להפוך "מועצת מלחמה הנוגשת בשלטון הזר, לוועדת עורכים המשתפת פעולה עם השלטון העברי ומסייעת לו להתבסס".³ כדי להפגין את הרוח החדשה, הוציאה הוועדה לאור ב-16 במאי 1948 גיליון משותף לכל העתונים, שנקרא "יום המדינה", ובו תיאור הכרזת העצמאות. ואולם, למעשה לא שינתה תמורה זו את עצם מהותה של הוועדה. שכן, התמורה האמיתית חלה רק בהנהגת היישוב שהפכה לממשלה ריבונית. אותה החלטה הקוראת לשיחוף פעולה עם הממשלה, היתה לפיכך מעוגנת היטב בקשרים ההדוקים שהיו לוועדה עם אנשיה בגלגולם הקודם. דהיינו, החלטה פטריוטית, ובה במידה גם אנטי-עתונאית. ראש הממשלה הראשון, דוד בן גוריון, עמד מיד על סגולותיו של מוסד זה, והוא שחידש את נעוריו ככלם וכוסת של מידע הזורם מהממשל אל ציבור הקוראים, והפעם במהדורה ישראלית.

חדשות היום

המחזור 3 מילים

יוצא לאור על ידי הממשלה ונדפס בדפוס הממשלתי, בירושלים.

אגודה

המחנה השמיני באיסליוה פתח בהתקפה רבת

סוכנות הידיעות העבריות הודיעה אמש כי המחנה השמיני ניה חלל באופוזיציה בקנה מידה גדול ביום כי בצוקית, הוכיח נוח כמדינה כי נעדרו רבנות מרוב מקרי כל היום ימי מספר רב של פוסטי הברות מתקופת הפלוגות, המערכת נמשכת.

המערב באור

התקפת אור על ברלין

הרדיו הגרמני הודיע כי מפגעים בריטים התחילו אמש זה ברלין בהתקפת יום - מספרים הנוגעים - נגדו נחיש סיום במטותיה רבות של בונה הרדיו, כן נגרסה אלו דלת קתול נפגעה.

יוסיה

הסובייטים פתחו בהתקפה גדולה חדשה

סוכנות הידיעות של המזב הודיע היום שהסובייטים החלו בהתקפת חדשה בקצה הדרומי בין קרובוויץ, יוסיפול, סוכות השלגות האנטי-גרמנית מודיעה כי המינים דרומיים רבתיים בהתקפת כדורית כחו.

המספר עדיין לא הגיע לקצו

מחזורי הדיכויים כי בית המדרשים הלבנוני הפגנת המשי סרה נמשכו על ידי המוסד -

המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו...

המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו...

המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו...

המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו...

המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו...

המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו...

המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו...

המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו...

המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו...

המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו...

המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו...

המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו...

המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו...

המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו...

המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו... המספר עדיין לא הגיע לקצו...

החברות בוועדה היא על בסיס וולונטארי. העובדה שעיתונאי מתמנה לעורך ראשי אינה מקנה לו זכות אוטומטית להימנות עם הוועדה. למעשה, מי שחבר בוועדה זה העתון ולא העיתונאי. הראיה לכך היא אותה פסקה בתקנון, הקובעת כי לכל עתון יש קול אחד בהצבעות, בלי להתחשב במספר נציגיו. לפיכך, זכותה של כל מערכת להחליט על ההרכב האישי של נציגיה, ואין לנציגי העיתונים האחרים זכות לפסול את מי שהעתון מצא לנכון למנות כנציגו. עתון יכול להציג את מועמדותו לחברות מלאה בוועדה, רק אם יצא לאור במשך שנה לפחות. עד מלאות לו שנה, הוא רשאי להשתתף בישיבות הוועדה כדעה מייעצת בלבד. חברות מלאה טעונה אישור של שני שלישי מהחברים הקבועים.

לסייגים אלה משמעות חשובה להבנת מהותה של הוועדה. מאחר שאין כופים על עתון את החברות בה, יכול כל אחד לסרב להצטרף אליה או לפרוש ממנה, כדי לשמור לעצמו את חירות הפרסום במקרה שבמקביל הגיע לידיו אותו מידע שנמסר בוועדה, שלא על מנת לפרסמו. חירות כזאת היתה למשל לשבועון "העולם הזה", הראשון שפרסם את דבר מחלתו הממארת של נשיא המדינה המנוח יצחק בן צבי ז"ל, כשבועיים לפני פרסום ההודעה הרשמית. ואולם, ה"סקופ" שלו היה מדומה, שכן הידיעה נמסרה באותו זמן לחברי ועדת העורכים, ובעצם כבר היתה ידועה בחוגים רחבים, אך העיתונים היומיים נתבקשו לעכב את פרסומה, כל עוד לא היה ברור לחלוטין כי קצו של הנשיא מתקרב. אף שהחברות בוועדה אינה כפויה, חברים בה כל העיתונים היומיים העבריים והלועזיים היוצאים לאור בארץ, כמו גם שידורי ישראל וגלי צה"ל. "העולם הזה", שאינו יכול להתקבל לשורותיה בשל היותו שבועון, אמנם עקץ אותה לפעמים על קשר השתיקה שגורה על עצמה

ממערכת למערכת, כדי לשוחח בנפרד עם כל עורך ולשכנע אותו בצדקת עמדתם. מבחינתם היה יעיל יותר לנצל את המסגרת המשמעתית המחייבת שקבעה לעצמה ועדת העורכים. על הפופולריות שלה זכה מוסד זה, יעיד קטע מפרוטוקול האספה הכללית של הוועדה, שהתקיימה ב-17 בדצמבר 1967:

משה רון (מזכיר הוועדה): מתקבלות הרבה דרישות ממוסדות ואישים, אשר לא תמיד אפשר לקיימן. דוד פדהצור (יו"ר הוועדה דאז): לא פעלתי לפי כללים נוקשים. ניסינו למנוע ארוחות צהריים. כדי שהפורום הזה יהיה חשוב, צריך לשאוף לסינון מרבי.

שניהם דיברו, כמובן, על ריבוי הבקשות להיפגש עם הוועדה.

נוהל עבודת הוועדה הלכה למעשה

א. הרכב הוועדה

תקנון הוועדה שאושר ביום 19 ביוני 1966 קבע, כי חבריה הם עורכי העיתונים היומיים וממלאי מקומם המתמנים על ידם. ממלאי מקום אלה הם בדרך כלל מבכירי העיתונאים בכל מערכת, המשמשים כמזכירי המערכת או כסגניו של העורך הראשי. עיתונים שמספר חבריהם הקבועים עולה על 30, זכאים לשגר לוועדה שני נציגים קבועים וממלא מקום אחד. כאשר מספר חברי המערכת קטן מ-30, הם מיוצגים רק על ידי העורך או על ידי ממלא מקומו. ממלא המקום משתתף בישיבות רק בהיעדרו של אחד הנציגים הקבועים. (סעיף זה ואחרים תוקנו ב-1986 — ראה להלן).

קטע מפרוטוקול מקורי של "ועדת התגובה" מתחילת מלחמת העצמאות

ישיבת וועדת התגובה, 18 בדצמבר 1947

נוכחים: המסמן, ש. אבן-זוהר, י. גוריון, פרנ. י. עמית, מ. גריליאנט, א. רמבה, ה. ברנר, ד"ר י. רוזנטאל, ש. טביסלוצקי, ד"ר ד. לאור, מ. רנציגורון.

י. המסמן: מר אבן-זוהר, יו"ר אגודת "לאטרינו", ימטור לנו פרטים על פינה נשכחה בסעדת הימים האלה; מצב האסירים היהודיים.

ש. אבן-זוהר: סנגור חסורה נשקפת בימים אלה לחיי האסירים והעצירים היהודיים בתי הסוהר ולמחנות, בארץ ובקניה. השלטונות מגלים שיגרה ונמנעים מהיקון תנאים אשר יבטיחו את חיי האסירים במקומות מעצרים, או משהים את העברות לטביבה יהודית - גם במקרים שיש הסכמה עקרונית לכך.

יש, למשל, הסכמה עקרונית להעביר את עצוריה בתי-הסוהר ולמחנות-המעצר בתי-הסוהר למקום אחר, אך עד כה לא נעשה מאומה לסימוש התוכנית. שיש האסירות ושלוחים העצורות (ביניהן מעצרות ההגנה בירושלים בימים האחרונים) כפונות לשמירה יכולה ערבית.

ישלח - בית-הסוהר למעצר זמני בעיר העתיקה בירושלים - מוחזקים כעלויים אסירים יהודיים ונחייבים ייתר - ייתר ייתר של הימים האחרונים). כלא זה הוא בעצם חצר סתומה,

1. יחסי החוץ של ישראל.
2. צבא ובטחון (לרבות ענייני ביון).
3. כלכלה לאומית.
4. עלייה.
5. נושאי פלילים, בריאות, סטודנטים וכיוצא באלה נושאי פנים בעלי עניין ציבורי חד פעמי.

בהיעדר נתונים מדויקים, קשה להבחין סטטיסטית בין המידע אשר פרסומו היה נפסל בצנזורה לו נתקבל בעתונות ממקורות אחרים, לבין המידע אשר פרסומו מותר לפי החוק, ומסירתו במסגרת הוועדה היא האמצעי הברזק להשתקתו בעיני המקורות. ואולם, חברי הוועדה תמימי דעים כי כמות המידע מן הסוג האחרון רבה מן הראשון, אם כי היחס בין שתי קבוצות המידע אינו ברור דיו.

כאמור, הפגישות הסודיות לקבלת מידע פנימי הן הרוב המכריע של מפגשי הוועדה. פגישות אלה אינן סדירות או תקופתיות. לעתים חולפים שבועות בין כינוס אחד למשנהו, ולעתים מתכנסים יותר מפעם בשבוע. לפעמים מקבלים העורכים הזמנה בכתב ימים אחדים לפני המועד, ולפעמים, במקרים דחופים, מזעיקים אותם טלפונית בהתראה מוקדמת של שעות אחדות. יש ונושא המידע שעתיד להימסר בוועדה מפורש בהזמנה מבלי להיכנס לפרטים, ויש מקורות מידע, בעיקר מקרב מערכת הבטחון והמוסד למודיעין, שכמעט ואינם מגלים מראש על מה ידברו. הם גם אוהבים להפתיע את העורכים במפגשים דראמטיים עם אישים, שדבר נוכחותם בישראל הוא בחזקת סוד כמוס,⁶ ושותפים בו רק מתי מעט. בעבר התרעם עורך "הארץ" על מנהג זה,⁷ שלא להודיע לעורכים מראש על הנושא המדויק של המידע שיימסר בפגישה, כיוון שמסתורין זה כובל את ידי העורכים למפרע, ומונע מהם לפרסם את המידע גם אם היה מצוי בידם לפני הפגישה, ואין פרסומו אסור לפי החוק.

אותו סוג של מידע, אשר פרסומו היה נפסל ממילא בצנזורה גם אם דלף ממקורות אחרים, מקיף בראש וראשונה את הנושאים מתחום מערכת הבטחון. חוץ ממידע על פעולות ביון מסוימות,⁸ נוסף עוד גילוי פרשיות, כגון פרשייה בטחונית מרתקת שבביצועה היה מעורב גם "המוסד", הברחת ספינות הטילים משרבורג, או תיאורן של פשיטות צה"ל מעבר לקווי האויב (הפעולה בנמל התעופה בבירות או לכידת הראדאר הסובייטי מעבר למפרץ סואץ). הנושאים הללו אמנם פורסמו, אך בהשמטת עובדות רבות וחשובות, גם כאשר הופצו לראשונה באמצעות עתון או סוכנות ידיעות בחו"ל. על כל פנים, פרטים אלה הם מן הסוג שכל עתונאי היודע אותם היה "מלקק את אצבעותיו". ואולם, עתונאי ישראל קיבלו אותם רק לידיעתם האישית, מבלי שיוכלו להשלים את התמונה שנתקבלה ממקורות חוץ (כמו פרשיות הראדאר וספינות הטילים).

העורכים נוהגים לקבל הרצאות מפורטות על מרכיבי תקציב הבטחון, והם אורחים קבועים בבסיס צה"ל, מתקני התעשייה הצבאית והאווירית, ומפעלי הרשות לפיתוח אמצעי לחימה. ראשי מערכת הבטחון מזמנים אותם לפגישות, שבהן נמסר להם מידע פנימי בנושאים של בטחון שוטף, על המתרחש לאורך הגבולות, הערכות מצב מנקודת ראות צבאית, סקירות מודיעין והערכות על המתרחש במדינות ערב — קרחון של מידע אשר רק אפס קצהו צף על פני המים. דהיינו, מגיע לעתונאים

והפוגע לדעתו בחופש העתונות, אך מבין השיטין בצבצה אצלו נעימה של געגועים לחברות בגוף זה.

שאיפה נלהבת זו להתקבל למועדון הסגור של הוועדה, העידה כי בראש וראשונה משתוקקים העורכים לשמוע את הסודות, ולהיות שותפים למעגל היודעים הנבחר שבצמרת המדינה. ואולם, כחברים בוועדה, לא כולם כורכים כמובן מאליו את הסקנות הזאת עם חובתם המקצועית לפרסם מידע שקיבלו. נראה כי לחובה זו חשיבות משנית לדידם. אפיינית אולי לאווירה זו היא השיחה הקצרה בין יצחק רגר, מי שהיה עורך "היום", ל"יר" הוועדה יעקב עמית, עורך "על המשמר", בעיצומו של אחד המשברים שפקדו את הוועדה. רגר העיר, כי המקורות הממשלתיים אינן מספרים לוועדה את כל הסודות, אלא רק מבחר זעום שהם מעוניינים לספרו, ושאינו אלא פירוורם חסרי חשיבות (הוא נקט במונח האנגלי — Peanuts). השיב לו עמית בארשת חשיבות: "אתה עדיין חדש כאן. אינך יודע את הסודות שכבר שמענו..."

ב. פגישות הוועדה

הוועדה מקיימת שני סוגים של מפגשים. האחד לשם קבלת מידע, והשני בין החברים לבין עצמם, לשם בירור עניינים נוהליים שונים, או כאלה המתבקשים מהסוג הראשון. סוג ראשון זה של קבלת מידע, שהוא עיקר ענייננו, מתקיים לרוב ביזמת הממשל או ראשי הציבור, הפונים לנשיאות הוועדה ומבקשים לכנס את העורכים. מספר הפגישות הנערכות ביזמת הוועדה פחות בהרבה.

המאפיין את פגישות המידע, הוא מעטה הסודיות האופף את תוכן ואת החלטותיהן. אין רושמים בהן פרוטוקולים, ואף לא זיכרון דברים. למעשה נאסר על המשתתפים לכתוב בזמן מסירת המידע, אם כי פה ושם אחדים מהם מעלים בהיחבא ראשי פרקים על פיסות נייר.

היעדרם הכמעט מוחלט של מסמכים הנוגעים לפגישות אלו, הופך כל חקירה אובייקטיבית מקיפה ויסודית של עבודת הוועדה לבלתי אפשרית. לא רק שחסרות ראיות בכתובים על סוגי המידע שנמסרו לעורכים ועל תכניו, אלא גם קשה לשחזר את התייחסות המשתתפים למידע זה, ובאיזו מידה — אם בכלל — נאבקו להתרת פרסומו. יתר על כן, קשה אפילו לדבר על עריכת סטטיסטיקה של מספר הפגישות, תכיפותן ויוזמיהן.

מכאן, שהחוקר נאלץ להסתמך לא מעט על זיכרונות ורשמים מפי אותם עורכים המוכנים לשתף פעולה, הגם שחומר זה מקוטע, לא סדיר, וסובייקטיבי במידה לא מעטה. ואולם, בארכיון הוועדה קיים ככל זאת פתח לתקווה, שמקורו בפגישות הוועדה מן הסוג השני שצוין, שבהן כן נרשמים פרוטוקולים. כיוון שפעמים אחדות עמדו על סדר יומן נושאים שנדונו בפגישות הסודיות, ניתן היה להאיר אותם מעט, ואף לעמוד בעזרתם על הלכי הרוח של החברים, שלבטח באו לידי ביטוי גם מאחורי הדלתיים הסגורות. תנא דמסייעא בעניין זה הם גם המאמרים, פרי עטם של העורכים, שנתפרסמו בעתונות כאשר משברים שפקדו את הוועדה זכו לבירור פומבי. תורמים לכך גם העתקי חליפת המכתבים בין חברי הוועדה לבין עצמם או בינם לבין גורמים חיצוניים, אף שמספרם זעום.

ג. סוגי המידע שעלו על שולחן הוועדה

המידע הזורם לוועדה נחלק לפי הנושאים הבאים:

דו"ח משיבת וועדת-התגובה, 22 במרואר 1948

נוכחים: י. הפטסי, ג. שוקן, י. סינקלמטיין, א. רמבא, ט.

דרקסלר, ס. בריליאנט, י. זיו-אב, ה. ברנר.

הכירון: שאלת השתתפותם של ב"כ עתוני הערב, עתוני הבוקר והעתון

העממי ו"קול העם", העתונים בשפה הנרמנית והסוכנויות הטלגרא-

פיות היהודיות בימיבות וועדת-התגובה.

הוחלט:

א. ב"כ עתוני הערב לא יוזמנו לימיבות וועדת-התגובה

(הזימון: וועדת-התגובה היא וועדה פוליטית, ורק עתוני הבוקר

מעצבים ומתקטים את הנגמנות הפוליטיות של דעת-הקהל ביישוב).

אולם אפשר להזמין את ב"כ עתוני הערב למטיבות מיוחדות של

יובכים.

ג. עורכי העתונים בשפה הנרמנית ישותמו גם להובא בימיבות

וועדת-התגובה, בלי זכות-הוצבעה - כנוהג מימי פרשת רמת-החובט.

צו"נה לזבח נאמנותם של עורכי העתונים האלה להחלטות הוועדה.

ד. מאור שוועדת-התגובה היא בעיקרה מוסד של קביעת קו

ומנחה, ואף היא נמרמציה הנמסרת בה לפענמים היא לצורך קביעת

קו-התגובה ולא לשם פרטום - הוחלט שאין להזמין את ב"כ הטוב

גויות הטלגראפיות - שכל מטרון היא מטירת איגמרמציה.

קטע מפרוטוקול "ועדת התגובה" מפרואר 1948.

באי כוח עתוני הערב לא הזמנו, משום ש"רק עתוני הבוקר מעצבים ומשקפים את המגמות הפוליטיות..."

הוועדה ביקשה להיפגש עם ראש הממשלה (מכתב הנשיאות מיום 17 ביולי 1969), לאחר שנפגשה עם ישה קזאקוב ודב שפרלינג בשם ארגון עולי ברית המועצות, אשר תבעו מהעתונות הישראלית להרים את קולה כנגד דיכוי היהודים שם, ולדרוש מהממשלה לשנות את קו ההסברה שלה המאופק מדי לדעתם. בפגישה עם ראש הממשלה ב-25 ביולי 1969, תבעו העורכים לבטל את הגבלות הצנזורה על פרסום העלייה מרוסיה או לכל הפחות לרכנן. ראש הממשלה דיברה אל הלב היהודי של העורכים ("אתם יהודים — תחליטו בעצמכם"), בהגדרה את הנזק הצפוי מהפרסומים להמשך העלייה המתנהלת טיפין טיפין. לבסוף הוחלט לצרף שני עורכים בעלי זכות של דעה מיעצת לוועדה הבינמשרדית, שהוקמה לפרסום המאבק של יהודי ברית המועצות לעלייה.

נושאים אחרים שהוכאו ליריעת הוועדה, והיא נתבקשה להטיל עליהם איפול: חקירת המשטרה בתלונתה של עו"ד יונה סופר נגד השופט אליעזר מלחי; תכניותיה ובעיותיה של האוניברסיטה העברית ובעיית השימוש בסמים משכרים בקמפוס הירושלמי; וזהותו של תורם הלב לניתוח הראשון של השתלת לב שנערך בישראל.

ד. נוהלי פרסום ואיפול

העיקרון שהוא נר לרגלי הוועדה קובע, שאין מפרסמים שום מידע שנמסר בפגישות, אלא אם כן הותר הפרסום כולו או מקצתו במתכונת ובקו שהסכימו כולם. כלל קטיגורי זה בולט לעין כבר בהזמנות, שבהן מודגש כי מדובר ב"פגישה סודית" ו"לא לפרסום". סעיף ז' (1) בתקנון אף קובע מפורשות, כי "האינפורמציה הנמסרת בשיבות הוועדה וכן דיוניה והחלטותיה אינם ניתנים לפרסום, אלא אם כן נמסרה בסיוע הישיבה הודעה המתירה פרסום מהיו"ר". ואולם, במציאות. אין פני הדברים נוקשים וממושעים עד כדי כך. בהקשר זה חייבים לנו להקדים ולומר, כי לפגישות המידע יש מספר מטרות, בהתאם לדרגת סודיות המידע, ולא כל פגישה הומוגנית מבחינת האיטור או התרת פרסומו של המידע שנמסר. לעתים נמסר לעורכים רק מידע בלעדי להשכלתם האישית, וחובה עליהם לנצור את לשונם ולא להזכירו או להשתמש בו בכל צורה שהיא. תכלית החשיפה המבוקרת של הסוד היא, כפי שכבר צוין, להבטיח את גניזתו במערכת במקרה שיתקבל ממקור אחר. מידע מסוג שני ניתן לעורכים כדי להשלים מידע קודם שהיה להם, במטרה להרחיב את אופקיהם ולתדרכם לקראת מאמרי המערכת או הפרשנות שיכתבו. גם אם חלים על מידע זה כללי החשאיות כמו על הסוג הראשון, הרי שהוא מוצא את ביטויו בעתון, אם כי בעקיפין, וניתן להבחין בו בין השיטין של המאמרים. יש שתכלית הפגישה היא לשכנע את העורכים לייחד את מאמריהם לנושא מסוים, שהממשל מעוניין לעורר דעת קהל חיובית סביבו. כך עשו ראשי הממשל הצבאי בשטחים ערב תנוכה תש"ל (1969), כשרצו לעודד תיירות יהודית לחברון, שהתרוקנה ממטיילים יהודיים בגלל תקיפות המחבלים. נציגי הממשל תיארו באוזני העורכים את האמצעים שנקטו, כדי לשכנעם שלא תיפול שערך משערות ראשו של יהודי שיטייל בחברון. את תחושת הבטחון הזאת, אך מבלי לפרט את גורמיה, ביקשו העורכים להעניק לקוראים במאמריהם אשר פורסמו — שוב לפי בקשת אורחי הוועדה — כל יום בעתון אחר, כדי שלא

יש לציין כי חלק מתדריכים אלה ניתנים במקביל גם לכתבים הצבאיים או לכתבים לעניינים ערביים, אך כתכפיות רבה יותר מיידעים אותם בנושאים שוטפים וזוטרים מאלה. את פירוטיהם רואים הקוראים ברשימות ומאמרים החתומים בידי הכתבים, שאינם מייחסים את דבריהם לאיש, ומסתמכים על כינויים סתומים כגון "משקיפים מוסמכים" או "חוגים יודעי דבר".

לפעמים העורכים הם המבקשים להיפגש עם שר הבטחון או הרמטכ"ל. כך קרה בראשית 1969, ערב הפעלת מטוסי חיל האוויר בתעלת סואץ, כאשר גברה התוקפנות המצרית שגרמה לנו לאבדות רבות. עורכי העתונים ביטאו דאגה שרווחה בציבור, כי צה"ל מגלה אזלת-יד. בתגובה ניתן לעורכים מידע מקיף על המצב בתעלה, והועלו קווי מחשבה לגבי העתיד — דברים שהיה בהם כדי להרגיע מעט את ההתרגשות, לפחות את זו של העורכים.

פגישה גלוית לב עם שר הבטחון נוצלה על ידי העורכים, כדי להביע תרעומת בשם הכתבים האחראים לסיקור השטחים המוחזקים, כנגד המושלים המפריעים להם למלא את תפקידם. נתברר כי "ועידת פסגה" זו יעילה מאוד גם לפיתרון מהיר ומניח את הדעת של בעיות מנהליות שכאלה.⁹

הרמטכ"ל שיתף את הוועדה בהתלבטות שהיתה במטה הכללי, אם להמשיך ולפרסם בעתונות את תמונותיהם של החיילים שנפלו בפעולות איבה בעת מילוי תפקידם. זו היתה פגישה יוצאת דופן במקצת, שכן להחלטת הוועדה במקרה זה היה תוקף של המלצה בלבד, שתצטרף למניין השיקולים של הרמטכ"ל, לכשיצטרף להכריע. הדיון בנושא לא נערך בנוכחות הרמטכ"ל, ומן הפרוטוקול ששרד (מיום 9 ביוני 1969), ניתן לשרטט קווים לדמותו של ויכוח בנושא הפרסום.

על מקצת מן המידע אודות מדיניות החוץ של ישראל, ניתן לעקוב בעזרת ההזמנות שנשלחו לעורכים לקראת הפגישות עם שר החוץ אבא אבן. במישור הכלכלי קיבלו העורכים, לא אחת, מידע על תקציב המדינה מפי שר האוצר, עוד לפני שהונח על שולחן הכנסת. מפי סגנו שמעו פרטים על צינור הנפט החדש מאילת לאשקלון.

נושא העלייה מארצות המצוקה אינו יורד משולחן הוועדה, אף שכבר ביוני 1959 אסרה ועדת החוץ והבטחון של הכנסת פרסום פרטים בנושאי עלייה. אולי דווקא משום כך, נהגו ראשי הסוכנות היהודית והפקידים בלשכה הסודית המיוחדת שהוקמה ליד משרד ראש הממשלה וטיפוליה ביהודי ברית המועצות, לעדכן את העורכים מפעם לפעם על המתרחש בתחום פעולתם, ואף באו לוועדה בבקשות מיוחדות, כגון בקשת הסוכנות להימנע זמנית מפרסום ידיעות על הטרדת נציגייה בפריז בידי המשטרה ושירות הבטחון הצרפתיים, פרסום שעלול היה לגרום לאי נעימויות לאישים לא יהודים בארץ זו.

הוועדה קיבלה מידע סודי מנציגי הממשלה על הסכם עם רומניה, שהתירה עלייה במסכות קבועות לפי כופר נפש, וכן שמעה מפי גולדה מאיר, בהיותה שרת החוץ, על תלונת ממשלת הונגריה נגד שליח הסוכנות שהסתבך בעסקות מטבע לא כשרות.¹⁰ את הוועדה העסיקה גם פרשת מאבק העלייה לישראל שמנהלים יהודי ברית המועצות, אשר פרטיו הותרו לפרסום מוגבל ומבוקר בהשראת הלשכה המיוחדת בלבד. נשיאות

"קדש" ב-1956, או ביקורו החשאי של רוברט אנדרסון, שליחו האישי של הנשיא אייזנהאור, אשר החל ב-1954 בגישושי תיווך בין ישראל למצרים (רמז על נוכחותו בישראל פורסם ב"מעריב" לפני פגישת העורכים עם בן גוריון, שנועדה למנוע פרסום נוסף כדי שלא לחבל במאמצי השלום).¹¹ את הפגישות הללו, שהשתרעו על פני שתיים שלוש, ניצלו העורכים, לא אחת, כדי לשאוב מידע והערכות מדיניות גם בנושאים אחרים. או אז היו הצדדים מתאמים ביניהם איזו ידיעה יפרסמו ואיזו יגנזו, ומה ישמש להם חומר רקע למאמר. "הדברים היו באים לידי

יתקבל הרושם שהם נכתבו לפי בקשה מגבוה. לעומת זאת כונסה הוועדה כדי לתבוע מהעורכים "דממה פובליציסטית", כשהוברחו ספינות הטילים משרבורג, או כשנמסר על קבלתם של מטוסי ה"פאנטום" הראשונים בספטמבר 1969. בקשות כגון אלה אינן מחייבות, ורצונם הטוב של העורכים חשוב לעניין זה, פי כמה יותר משהוא חשוב בעת קבלתו של מידע סודי.

"הברחת ספינות שרבורג – הכותרת שלה "ניוויק". בארץ נתבקשה ועדת העורכים ל"דממה תקשורתית" בעניין זה

ביטוי בעתוננים מאוחר יותר, בכיוון הכללי של הידיעות וכתגובות הפובליציסטיות" – אימר יצחק נבון. הוא מדגיש כי בדרך כלל היו הנחיות הפרסום של בן גוריון מתקבלות בהסכמה כללית, ולא קרה שיתוכחו עמו על פרסום לאחר שאסר אותו במפורש ולפני שסיפר את הידיעה, זולת מקרים אחדים כאשר עורך מסוים טען שמפריזים בסודיותו של נושא כלשהו. אז, לאחר בדיקה נוספת, קרה שהותר פרסום מלא או חלקי של אותו מידע.

לעתים חושפים המקורות מידע שהם מעוניינים בפרסומו, בתנאי שלא יצטוו אותם ולא ייחסו להם את הדברים, כך שהפרסום ישא אופי בלתי רשמי. מקורות אלה נעזרים בוועדה כדי להדלפת מידע בדרג בכיר, התואם את חשיבות החומר. הם בוטחים בעורכים (ואינם פונים לחוגים אחרים בקרב העיתונאים, שבהם מקובלת יותר שיטת הדלפה זו, כגון פגישותיהם היומיומיות כמעט של הכתבים המדיניים עם דובר משרד החוץ), שידווחו על הנושא בצורה המדויקת והנאמנה ביותר לרוח הדברים ששמעו. ואולם, הזדמנויות כאלה אינן לחם חוקה של הוועדה. בשום פנים ואופן אין היא תחליף למסיבת עיתונאים רגילה, להוציא מן הכלל את סעודת הצהריים המסורתית הפומבית לרגל הכ"ט בנובמבר, שאורח הכבוד הקבוע שלה הוא ראש הממשלה. דוד בן גוריון נהג להיפגש עם הוועדה רק כאשר עמד על הפרק נושא מדיני או בטחוני ראשון במעלה, כגון רכש הנשק מצרפת ערב מבצע

סגן ראש הממשלה ושר החוץ

ירושלים, כ"א אדר תשל"ז
8 באפריל 1977

1071 - אלשי

7/13

של השר

אבקש להעביר לעורכי העתונים את משאלתנו הבאה:

המו"מ על מקירת מטוסי "כפיר" נכנס עתה לשלב מתקדם, בליחוד לאחד קבלת האישור האמריקני למכירת "כפירים", וישנו סיכוי סביר כי ממשלת תחליט בחיוב, על אף הלחצים הכבדים עליה, להילבט לעיסוקה פרסומים חוזרים ונשנים בנושא זה עשויים להכביד על ממשלת בענין זה, ולכן נעריך זאת אם ניתן יהיה לא לפרסם במשך החודש הקרוב ידיעות והערכות, פרט להודעות רשמיות.

למותר לציין חשיבות הענין לתעשייתנו הבטחונית.

בברכה,

לכבוד
מר משה רון
מזכיר ועדת עורכי העתונות
בית-סוקולוב
תל-אביב

המשפטים לא נותרה בררה, אלא להעמיד את השופט לדין כדי להגן על יוקרתו ולמנוע לזות שפתיים, גם אם קודם לכן קיווה שמניעת הפרסום תסייע לקבור את הפרשה.

עקיפות נוספות של כללי המשחק, אילצו את הוועדה להוסיף הנחיות חדשות לתקנון הקבוע, בתוך פחות מחודש ימים שעברו מאז אישורו. הגורם לזה היה פרסום פגישתו החשאית של ראש הממשלה לוי אשכול עם ראש ממשלת איראן, שנתקיימה בנמל התעופה של טהראן, כשהיה אשכול בדרכו לישראל מביקור ממלכתי באפריקה. ב-16 ביוני 1966 פרסם "מעריב" רמז על האפשרות לקיום פגישה זו, מפי שליחו שנלווה לפמליית ראש הממשלה. ואולם, הקצף יצא דווקא על "הארץ", אשר פרסם את דבר הפגישה ב-20 ביוני 1966, לאחר שזו כבר נתקיימה, וראוי לשחזר את המאורעות כדי להבין את תמרון ההתחמקות של "הארץ".¹³

במוצאי שבת, ה-18 ביוני, הזעיק מנהל לשכת העתונות הממשלתית, דוד לנדור, את עורכי העיתונים לפגישה עם שר החוץ אבא אבן. הלה סיפר להם על הפגישה בטהראן, וביקש שלא לפרסם אותה. כיוון שלפני הפגישה כבר נמצא הסיפור במערכת "הארץ", קם גרשום שוקן העורך ועזב את החדר, ברגע ששמע מפי השר על מה הוא עתיד לדבר. בהיעדרו החליטו העורכים להיענות לבקשת השר. פקיד משרד החוץ אץ לטלפן ל"הארץ", ומסר לד"ר גרוס, אחד הפובליציסטים הבכירים, את תוכן ההחלטה שנתקבלה. העתון לא התחשב בה, אך פרסם את הסיפור רק ביום שני, לאחר דיון נוסף במערכת. שוקן טען להגנתו, כי זו לא היתה פגישה רשמית של הוועדה, כיוון שלא הנשיאות זימנה אותה אלא לשכת העתונות, ולכן מגבלות התקנון אינם חלים עליה. נוסף על כך, לא מזכיר הוועדה, משה רון, התקשר למערכת אחרי הפגישה כדי לרווח על הסיכום, כדרך שהוא נוהג לגבי נעדרים משיבות הוועדה הרשמיות. שוקן אף הצהיר כי לא היה בא לפגישה כלל, אילו ידע מראש על מה ידובר בה.

לאחר בירורים נמצא, כי אכן לא היתה בהתנהגותו של שוקן משום עברה על התקנון, אלא שהתקנון הוא הלוקה בחסר. מליאת הוועדה שהתכנסה להפיק לקחים, פרסמה את ההנחיות החדשות בחוזר לעורכים מיום 3 ביולי 1966, "בעקבות הפרות חוזרות ונשנות של הסכמים המתקבלים בוועדה". הן קבעו כי עורך שנעדר משיבת הוועדה או שזכר אותה לפני סיומה, יקבל מפי היו"ר או מזכיר הוועדה את המידע שנמסר לחברים בתוספת מגבלות הפרסום. החלטות הוועדה מחייבות את העתון גם אם נעדרו נציגיו מהישיבה, במקרה שלא ערער עליהן בתוך 48 שעות. להחלטות אלו יש תוקף גם אם פגישות הוועדה נערכות באמצעות לשכת העתונות הממשלתית, דובר צה"ל או שר כלשהו.

הפרת ההסכמים יותר משהיא נעשית במתכוון, היא נובעת מחשאיזות הרבה של הוועדה ומהתחייבותם של העורכים לנצור את ששמעו במועדון הסגור. שתיקה זו עלולה לגרום לליקויים במנגנון התקשורת הפנימית של מערכות העיתונים, שיוכלו לפרסום ידיעות, אף שהעורך הראשי התחייב לגנוז אותן. רוב העורכים אינם נוהגים לחלוק את סודם עם חברי מערכת אחרים, כמו הכתב המטפל בקביעות בנושאים שהמידע הסודי מתייחס אליהם, או עורך החדשות שהוא הסמכות הטכנית בסנין הידיעות המגיעות לשולחן. כך למשל אירע באוגוסט 1964, כשעתון

"כללי המשחק" של ההשתתפות בפגישות הוועדה נזירים לעורכים כמו למקורות המידע. "הכלה יודעת למה היא נכנסת לחופה", מגדיר זאת נבון. אף על פי כן, יש ונפרצת הגדר של כללים אלה, גם אם הם מוגדרים היטב בתקנון. זה אמנם קובע בסעיף ז' (3) כי "הנשיאות תהיה רשאית לאתחז באמצעים נגד עתון העובר על איסור פרסום, על ידי אי הזמנתו לישיבה אחת או לישיבות אחדות", ואף להציע את סילוקו מהוועדה, אם הפרת איסור הפרסום חוזרת ונשנית. ואולם, עד עצם היום הזה לא הוטלו סנקציות כאלה, אם כי לא אחת סערו הרוחות בוועדה, משהופרו כללי המשחק. התברר כי לנפגעים שיטות נקמה משלהם.

משפט מלחי שהחל בירושלים בקיץ 1966, הוא דוגמה אפיינית לנקמה זו, בהיותו תוצאה של התנגשות האינטרסים האינדיבידואליים, הנובעים משיקולי תחרות מסחרית של כל עתון בקרב הוועדה. לא אחת "מדגדג" את אצבעות העורכים סיפור מסוים, שלפי עניות דעתם אין בפרסומו סכנה לבטחון המדינה, או שסכנה זו כבר חלפה, והם מחפשים להם פרצה לחמוק דרכה. כך נהג "מעריב" ערב יום העצמאות 1966, כאשר חיפש נושא סנסציוני בלעדי לגיליון החג. אחד מעורכיו הבכירים נזכר בפגישה שהתקיימה כעשר שנים קודם לכן בין ועדת העורכים למרגל ישראלי שפעל בעיראק — יהודה תג'ר שמו — שחזר ארצה לאחר שריצה מספר שנות מאסר בכלא בגדד. אותו עורך זכר את סיפורו מסמר השיער של תג'ר, אשר בשעתו נתבקשו העורכים להתפעל ממנו ולשתוק. "מעריב" גישש אצל ראשי המוסד למודיעין, אם לא הגיעה השעה להסיר את מעטה הסודיות מהסיפור, ונענה בחיוב. הריאיון עם תג'ר נערך ופורסם.

בפרסום זה היה משום עברה על אחד הכללים המקודשים של ועדת העורכים, בהתאם לסעיף ז' (2) בתקנון, לפיו תעמוד נשיאות הוועדה כמגע הדוק עם המוסדות המתאימים, ותודיע לחברי הוועדה אם ומתי בטל איסור שהוטל על פרסום מידע. הכוונה המסתתרת מאחורי הדברים היא, שהנאת הפרסום, כמו האיסור עליו, יהיו נחלת הכל בעת ובעונה אחת. "ידיעות אחרונות", מתחרהו של "מעריב", רגז על עקיפת הוועדה ותגובתו לא איחרה לבוא. סמוך למועד פרסום הריאיון עם תג'ר, התארח שר המשפטים יעקב ש. שפירא בוועדה, וסיפר על התלונות שהגישה עו"ד יונה סופר למטרה נגד השופט אליעזר מלחי, שהואשם בלקיחת שוחד ובעבירות חמורות אחרות. בגלל מעמדו של החשוד ומהימנותה המפוקפקת של המתלוננת, ביקש השר מהעורכים שלא לפרסם את עניין התלונה והחקירה המתנהלת בעקבותיה, עד שתסתיים ותתקבל החלטה אם לסגור את התיק או להעמיד את השופט לדין. הבקשה נתקבלה בלא היסוס, כיוון שיונה סופר היתה מוכרת בכמה מערכות, שאליהן הגיעה עם תלונותיה אלה, קודם שפנתה לבית המשפט.

בינתיים היה השבועון הפורנוגרפי "בול", כתב העת היחיד שפרסם את סיפורו של יונה סופר,¹⁴ אך בגלל תפוצתו הקטנה וצביונו הלא מהימן, לא זכה הסיפור להדים בציבור. "ידיעות אחרונות" טען, שבלאו הכי הופר קשר השתיקה סביב החקירה המשטרתית, נוסף על התקדים של "מעריב" שהפר את ההתחייבות שנתן בוועדה, ופרסם את פרשת מלחי בכותרת הראשית למחרת יום העצמאות. בעקבותיו הלכו שאר העיתונים. כעבור יום הצטדק "מעריב" במאמר ראשי, על שפיגר אחר כולם. למשרד

לכאורה יכולה הוועדה לשמוע את המידע שהמקור שלו מעוניין באיפול, ואף על פי כן להחליט על פרסומו. עד ה-16 בספטמבר 1965 קבע סעיף ו' בתקנון כי "כל ההחלטות הנושאות אופי עקרוני שיש בהן איסור כללי של פרסום או קביעת מועד הפרסום — אינן מחייבות את החברים אלא אם כן נתקבלו פה אחד." פירוש הדבר הוא, שאם אחד העורכים הטיל "וטו" והודיע כי הוא מתנגד להחלטה, הוא התיר למעשה את הפרסום לכולם. בתאריך הנ"ל תוקן התקנון, ונקבע כי הפרסום יותר אם התנגדו לאיסור או למגבלה כלשהי לפחות שלושה חברים.

כמעט לא קרה שהדברים הגיעו לידי הצבעה, אם לתמוך בבקשת האיסור. ואולם, ההסכמה הכללית אינה תמיד אוטומטית, ולעתים התעורר ויכוח בין החברים. ברוב הפגישות נענו העורכים מרצונם לבקשות הממשל, ומספר הפעמים שבהן התנגדה הוועדה לממשל שנוי במחלוקת. יש הטוענים שהיו רק פעמים אחדות כאלה: ¹⁶ בפעם הראשונה ביקש לוי אשכול כי העתונות לא תפרסם שישיראל רוכשת נפט באיראן. בפעם השנייה ביקש סגן שר האוצר ד"ר צבי דינשטיין להטיל איפול מרצון על פרטי צינור הנפט החדש מאילת לאשקלון. בשתי הפעמים הגיבה הממשלה בהכרזיה על נושאים אלה כעל "עניינים סודיים" לפי חוק דיני עונשין (בטחון המדינה) 1957, אשר פרסומם טעון אישור הצנזורה הצבאית. את הצנזורה על נושאים אלה מאשרת ועדת החוץ והבטחון של הכנסת. עורך "הארץ" זוכר לפחות שני מקרים נוספים: דחיית פנייתו של בן גוריון, שלא לכתוב על ביקור פקידים אמריקניים בכור האטומי בדימונה לצורכי פיקוח, אם לא מייצרים שם נשק גרעיני; ופנייתו של אשכול שלא ללכת בעקבות ה"ניו יורק טיימס", ולא לפרסם פרטים על משלוח טילים אמריקניים לישראל.

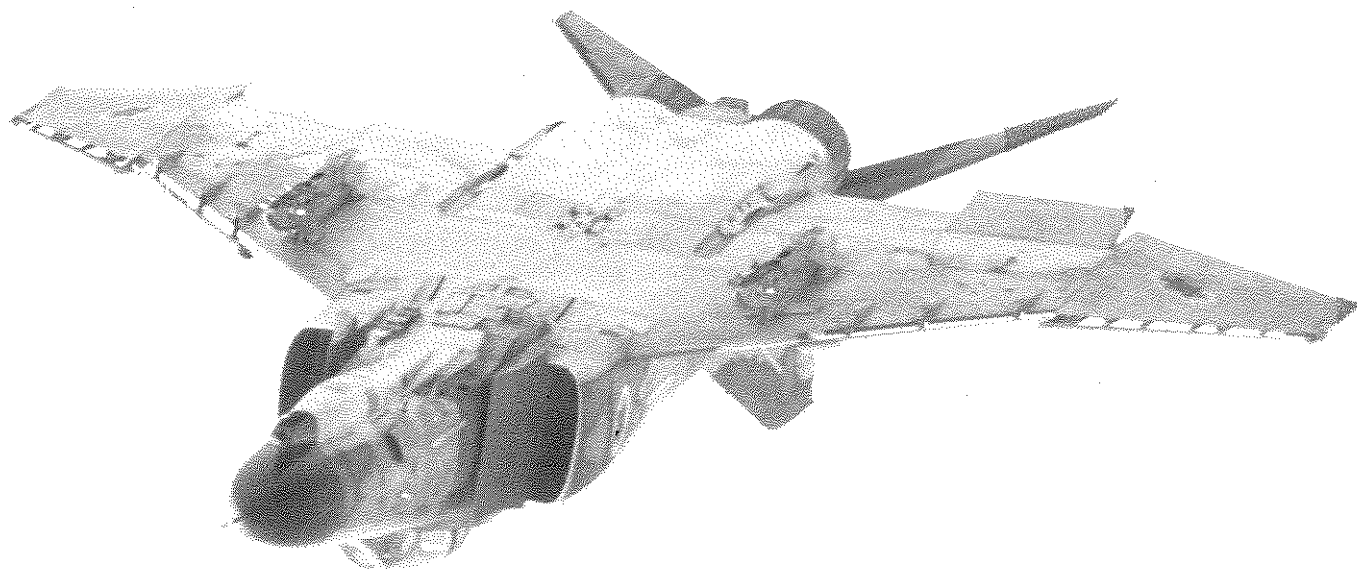
פרשה שכמעט וגרמה לפירוק הוועדה, הובילה לתיקון התקנון ב-16 בספטמבר 1969. עשרה ימים לפני כן הזעיקו שר הבטחון והרמטכ"ל את הוועדה, ובדברים שהוגדרו אחר כך כ"פניית תחנונים"¹⁷, נתבקשו העורכים שלא לפרסם בכותרת הראשית את הידיעה על בואם של מטוסי ה"פאנטום" הראשונים, שעמדה להתפרסם באותו ערב בירושלים ובוושינגטון, וכן שלא ללוות את הפרסום במאמרים ראשיים. עורך "הארץ" סירב לקבל את התכתוב ועזב את הישיבה. שר הבטחון הצהיר, כי אם אין הוועדה נענית לבקשה הוא יפעיל את הצנזורה, ודובר צה"ל לא יפרסם שום הודעה רשמית. אחר כך עזב את החדר עם הרמטכ"ל בטריקת דלת. העורכים האחרים נטו למלא את בקשתם, אך נוצר מצב בלתי ברור, בגלל העזיבה הנרגזת של שוקן ושל שר הבטחון והרמטכ"ל. משרד החוץ שראה בקבלת ה"פאנטומים" הישג מדיני, לא נמצא באותו ערב בתמונת ההתרחשויות שהיו בוועדת העורכים, ופרסם על כך הודעה רשמית. משה דיין נאלץ לפיכך לבטל את ההוראה שנתן לצנזורה, לפסול כל ידיעה על בוא המטוסים, והידיעה פורסמה ברדיו בראש מהדורת החדשות. רוב עתוני הבוקר, חוץ מ"הארץ" ו"על המשמר", נהגו בהתאם להנחיות דיין. "על המשמר" סטה מהתלם, בשגגה שמקורה בתקשורת לקויה בתוך המערכת, אף שנציגו בוועדה באותה ישיבה תמך בפניית הממשל. אפשר ללמוד על הטעות ממכתב ההתנצלות ששלח לרמטכ"ל למחרת בבוקר, והעתקו המשוכפל הועבר לידיעת כל עורכי העיתונים. כתב מרק גפן, ב-7 בספטמבר 1969: "בשובי מהפגישה אתך נתתי הוראה לעורכי הלילה

גרשום שוקן, העורך שהסעיר לא אחת את ועדת העורכים

"חירות" פרסם את הידיעה בדבר הסכם חשאי בין ישראל לירדן, על העברת ארבעה דונם מהכפר בית צפפה לתחום ירדן, על שש המשפחות שהתגוררו על קרקע זאת. הכתב המדיני, יצחק דויטש,¹⁸ לא ידע כי מידע זה נמסר ימים אחדים קודם לכן בוועדת העורכים, שלא לפרסום. העורך דאז, אייזיק רמבה, לא גילה את אוחזו וכן גם לא את אוחזו של עורך החדשות, והצנזורה לא פסלה את הידיעה בהיותה בעלת אופי מדיני. הוא הדין בסיפור אחר שגילה ראש הממשלה אשכול באותה תקופה, על קבלת מלווה מגרמניה, שהוועדה נתבקשה לגנוז. עורך "חירות" הצטדק לפני ראש הממשלה שהאשים אותו בהפרת התחייבות, בטענה שהעדיף לשתוק מאחר שבכל מקרה היה נמצא כאילו מעל באמון, שכן גם לו סיפר את הידיעה לכתב המדיני ולעורך החדשות היה מפר התחייבות...

ב"הארץ" נוהג שוקן לבקש את עורך החדשות, שיביא לידיעתו כל ידיעה המתקבלת מאחד הכתבים על נושא מסוים, אם חובת השתיקה שנתקבלה בוועדת העורכים מתייחסת אליה. אך ישנם מקרים שבהם עקיפת ההוראות נעשית ביודעין, כמו בפרשת נסיעתו של שר החוץ לגרמניה בראשית 1970. השר ביקש את הוועדה שלא לפרסם את דבר הנסיעה העתידה. היא נודעה לכתב המדיני של "מעריב", ומקור הידיעה הוסיף כי הוטל עליה איפול בוועדה. הכתב שיגר את הידיעה למערכת בתוספת ההערה, אך עורך החדשות טען כי לא קיבל שום הוראה מגבוה לגנוז את הסיפור, ופרסם אותו משום שלא מצא בכך כל נזק ציבורי.¹⁹ קרה גם שאת ההתחייבויות הפרו דווקא שרים. בתווך לעורכים מ-3 ביולי 1966 אמרה נשיאות הוועדה: "אנו רואים חובה להדגיש, כי המקור האוסר פרסום בהסכמת הוועדה, חייב לשוב ולהתירו באמצעותה בלבד. אנו קובעים בצער, כי במקרים רבים היתה העדפה מצד מוסר האינפורמציה של עתון אחד על פני אחרים. הוועדה לא תארח פגישות עם שרים וכו', אם לא יובטח מראש כי החלטותיה ייבטחו על ידם." במקרה אחד לפחות, התלונן יו"ר הוועדה אצל שר החוץ, על ריאיון שהעניק מר אבן ל"הארץ", ש"להוציא כמה פסקאות" בו, עיקר הדברים נמסרו על ידו יומיים קודם לכן בפגישת הוועדה שנערכה בזמנתו, אף ש"הודעתי כי השיחה לרקע ולא לפרסום, וחזרתי שוב על הודעה זו לפי בקשתך בסוף הפגישה."

מטוס ה"פאנטום" שהסעיר תקופה ארוכה את הוועדה

עורך "דבר", שהפך להיות בר פלוגתא מרכזי נגד עורך "הארץ" מעל דפי העתונות כמו גם בוועדה, הגיב על פרשנות זו: "אין זה נכון כי מוצע לנו לקבל תכתיבים. המדובר בהכרעה חופשית של כלל העורכים הזכאים להיענות לפניות מסוימות של הממשלה, או לדחות אותן. מעולם לא הובא לפנינו על ידי השרים עניין כלשהו מטעם מפלגתי זה או אחר, כי אם רק מפאת אינטרס ממלכתי עליון. האמנם כל התבונה, אהבת האמת והחירות והנאמנות למדינה הן מנופולין של עורך אחד, וכל השאר הם חסרי דעת ועבדים נרצעים לשלטון?... מכאן שאין לפנינו כבדה מדומה בין מצפון עתונאי לבין מצפון לאומי-חברתי, אלא יש רק מצפון אחד והוא שצריך לחייב את כולנו. אין לסמוך על פלוגי אלמוני שיחליט לבדו, כי האינטרס העסקי שלו, במקרה זה אינטרס 'עתונאי', הוא אינטרס עליון הפוטר אותו מהתחשבות כלשהי בכלל."²⁰

בלהט הוויכוח נשכח מתוקפי "הארץ", כי ה"וטו" שהטיל עורכו לא כפה עליהם את דעתו. עדיין היתה הרשות בידם לנהוג איש איש לפי צו מצפונם.

כעבור שלושה חודשים הוחזר "הארץ" לוועדה בדלת האחורית.²¹ מעט ברצונו, משום שאינו תומך נלהב ברעיון של פרישה מהציבור, ומעט לפי דרישתם של עורכים אחרים, שחששו פן יצאו מפסידים כיוון שעצמאותו תעניק לו יתרון, בכך שמקורות המידע בצמרת המדינה לא יפסחו עליו בגלל מעמדו הציבורי החשוב. עם זאת נשמעו רינונים, כי "הארץ" לא חש עצמו בטוב מחוץ למועדון הסגור, כיוון שנכזבה תקוותו שיוכל ליהנות משטף המידע הסודי שלא במסגרת הוועדה. שוקן הכחיש זאת, וטען שיכול היה להתקיים גם מחוץ לוועדה. סוכס אתו אפוא שימיכו להזמינו לאירועים שתארגן הוועדה או לכאלה המתקיימים בחסותה, ושהוא מתחייב שלא לפרסם מידע שנמסר "לא לפרסום", אלא אם לא ישתתף במסיבה שבה הוא נמסר. כעבור חצי שנה באה נשיאות הוועדה בדברים עמו, שיחזור לחיק הוועדה כמעמד של חבר קבוע. הוא הסכים, בתנאי שסעיף ו' המתוקן שבשלו פרש, לא יחול עליו. הנשיאות הסכימה לכך בעל פה, ושוקן קבע זאת כעובדה במכתב ששלח אליה ב-20 במאי 1970 ועורר את חמתה. תחילה חשבו להחזיר לו את המכתב, אך לבסוף הוחלט שלא להגיב עליו. חוסר תגובה זה רוקן למעשה את אותו סעיף מרכזי בתקנון מכל תוכן מחייב.

ולעורך התורן, לנהוג על פי ההסכם שכל העורכים, חוץ מעורך 'הארץ', סמכו ידם עליו. ההנחה היתה כי בתגובה לעמדתו של עורך 'הארץ', לא תבוא במוצאי שבת כל הודעה על קבלת ה'פאנטומים'. לצערי משבאה ההודעה בניגוד להנחיה הנ"ל, פירשה במערכת בהיעדרי, כהתרת הפרסום בדרך שתיראה לעתון. העורכים אף התרשמו מהבלטת הידיעה שלוש פעמים בזה אחר זה בראש החדשות של 'קול ישראל', כי ההסכם אינו מחייב עוד... ואין מצטער כמוני, שדווקא 'על המשמר' נמצא מפר את ההסכם בגלל תקלה בקומוניקציה בתוך המערכת.

ואולם, הוועדה לא יכלה לעבור לסדר היום על בדלנותו של עורך "הארץ". פרץ ויכוח שהדיו התגלגלו החוצה, על מהותן של מגבלות הפרסום העצמיות, שגזרה הוועדה על עצמה ועל תוקפן המקצועי והמוסרי. טען עורך "דבר" יהודה גוטלהף: "העיקרון שהתנגדות אחת מבטלת החלטה, יצר מצב מעליב שנהיה לבלתי נשוא, שכן פחת והלך עניינם של ראשי השלטון לבוא ולהחליף דעות עם עורכי העתונים בעניינים סודיים, וכן הועמד צוות העורכים במצב מביש לעומת אחד תקיף, שהיה זכאי להטיל וטו של יחיד ולבטל את כל השיקולים והמסקנות של הדיון המשותף."¹⁸ הוועדה שהתכנסה ב-16 בספטמבר, החליטה לפיכך להרחיב את בסיס ההתנגדות להחלטות, ולהעמידו על שלושה חברים. שוקן פרש מהוועדה לאות מחאה, ולמחרת פרסם בעתונו את נימוקיו לאמור: "שינוי תקנון זה מונע מעתון בלתי תלוי, העומד על זכותו לפרסם באופן חופשי מה שנראה לו חשוב ומעניין, למלא את תפקידו. רובם הגדול של העתונים ועורכיהם המיוצגים בוועדת העורכים אינם עומדים ברשות עצמם — הם בטאונים מפלגתיים. מאחר ש'הארץ' אינו מוכן לקבל תכתיבים, הוא פורש מוועדת העורכים כדי לשמור על חופש הפעולה שלו."

הנימוקים הללו זכו לתמיכה מכיוון בלתי צפוי: חבר מזכירות מערכת "דבר" לימד עליהם סניגוריה, במאמר פרשנות שפרסם ב"הארץ" דווקא, ובו הסביר: "רוב העורכים שהחליטו לשנות את הסטטוס קוו, הם שהחליטו למעשה לבטל את ועדת העורכים הוולונטרית, ולהקים במקומה גוף סמכותי, המטיל מרות על חבריו והמוסמך לכפות עליהם הימנעות מפרסום כלשהו בניגוד לרצונו, להכרתו ולמצפונם של איש ואיש."¹⁹

ה. שיקולים בפרסום ובאיפול

ניחוש על פגישה שטרם נתקיימה, לבין כתבה מפורטת על פגישה שנתקיימה. אילו הוקפא המצב אחרי הפרסום ב'מעריב' (וזו היתה מגמתו בפגישתי עם העורכים), כי אז לא היינו עומדים במשבר של יחסים עם גורם ידידותי יחיד באזורנו. סיכומו של דבר: אני מאד מעוניין לדעת כיצד אתה מציע שהמשלה תגן על יחסים, שעצם קיומם מותנה בסודיותם, ואני פתוח לכל הצעה מצדך..."

שוקן הגיב על טענות אלה בפומבי.²² הוא חשף, כבדרך אגב, עובדה מעניינת, הרומזת כי ההגנה על האינטרס הממלכתי לא היתה הטיעון היחיד שתבע את איסור הפרסום. עורך "הארץ" סיפר כי נציגו בטהראן בא אליו בטענות, שהפרסום בעתונו העמיד אותו — והיינו את פקיד משרד החוץ הישראלי — במצב לא נעים כלפי עמיתו במשרד החוץ הפרסי. היכיד? משום שהוא הבטיח להם שמאומה לא יתפרסם בעתונו ישראל על הפגישה בטהראן, והנה — כך משתמע מתלונתו — נפגעה יוקרתו. על כך לימד אותו שוקן שיעור קצר בהלכות כבוד לאומי: "סבורים אנו כי יחסינו הטובים עם מדינה זו מושתתים על יסודות גיאופוליטיים והיסטוריים, על יכולתנו לסייע למדינה הידידותית במאמצי הפיתוח שלה, ועל היותנו שוק חשוב למוצר הייצוא החשוב ביותר שלה, ולא על היכולת של הנציג הישראלי להתחייב לשתיקתם של העתונים בישראל לעניין זה או אחר... מוטב שיתנסה באי נוחות ארעית זאת, משייפגע חופש האינפורמציה של הישראלים... האם לא יגדל כבודו בעיני אותה מדינה, אם ראשיה ידעו כי בישראל יושב עם חופשי עם עתונים חופשיים, המספרים לקוראיהם מה שנראה לעורכיהם חשוב ומעניין, ללא אפשרות של התערבות ממשלתית (מתוך לתחום המוגדר של בטחון צבאי)?... לא רק מותר ורצוי, כי אם הכרח הוא, שידע האזרח הישראלי כי באזור זה אין ישראל גלמודה... אנו סבורים שעשינו שירות לאזרח בפרסום הידיעה שהרגיזה את שר החוץ."

גם בפרשת ה"פאנטומים" נשמעו צלילים דומים, והועלתה השאלה האם באמת מדברים נציגי הממשל בשם האינטרס הממלכתי המקודש. שר הבטחון והרמטכ"ל ביקשו את הצנעת הפרסום לפי פניית השגרירות הישראלית בווינגטון, שציטטה את בקשת ממשלת ארצות הברית המבינה שישראל אסירת תודה, אך אינה מעוניינת בתודות ותשבחות פומביות, כיוון שהן יביכו אותה בעיני הערבים. כאן טמון היה העוקץ, שהיה המכנה המשותף לפרשה זו ולקודמותיה. שכן כולן — גם עניין האיפול על מקורות הנפט או צינור אילת-אשקלון — פורסמו ברבים גם בישראל. הממשל ביקש להטיל איפול רק על מידע נוסף, לאחר שחשאיות הנושא כבר פגה ממילא. על כן טען שוקן בעניין ה"פאנטומים", כי במשך שנתיים חזרו ובידכו העתונים בישראל את הנשיא ג'ונסון על החלטתו לספק את המטוסים, ולכן שטות היא להצניע את הידיעה — (האמריקנים אפילו לא תבעו לאסור את פרסומה) — כאשר אספקתם היתה לעובדה.

ואולם, את הנעימה השגורה בדרך כלל בפי העורכים התומכים ללא סייג בבקשות הממשל, אשר שותפים לה במקרים רבים גם ה"מורדים" כגון עורכי "הארץ" או "מעריב" (שכן בסופו של דבר היו התנגדויות אלה טיפות בים של הסכמה ושיתוף פעולה הדוק עם הממשל), אפשר למצוא בדבריו של עורך "דבר":

סלע המחלוקת בדיוני הוועדה היה ונשאר תמיד בהתייחסות למידע שאינו בטחוני טהור. למידע הקשור למדיניות החוץ, גם אם הוא בעל אופי כלכלי לכאורה, יכולה להיות זיקה ישירה או עקיפה לבטחון המדינה. רק טבעי הוא שהממשל, ברצונו להגן על מידע הנראה לו סודי, אף שאינו נכלל בקטיגוריות הרשמיות האסורות לפרסום לפי החוק, ישמור לעצמו "שולי בטחון" רחבים ככל האפשר, וישתדל להציג אותו כאור זה, או לומר שפרסומו מסכן "אינטרסים ממלכתיים" שמהותם מעורפלת. לגבי אינטרסים מסוג זה קשה לעתים האבחנה בין האינטרס של המדינה לבין זה של הממשלה. בעיני הממשל, כמו גם בעיניהם של עורכים בעתוני המפלגות השותפות בקואליציה הממשלתית, מדינה וממשלה אחד הם, ויש זהות מלאה באינטרסים שלהן. ואולם, עורך "הארץ" למשל ולפעמים גם עמיתו מ"מעריב", לא תמיד קיבלו את הצמידות הזאת כמובנת מאליה, והשתדלו להעמיד זה מול זה, גם את האינטרס הציבורי מנקודת ראותו של הקורא הזכאי לדעת. לא בכדי קיימת כאן ההפרדה בין מחנה הרוב של העתונים המפלגתיים לבין מיעוט העתונים הפרטיים, שכלכלתם אינה מבוססת על תמיכה מקרנות ציבוריות אלא על מכירת העתון. לכן טען עורך "מעריב": "אני עושה עתון ולא מנהל ממשלה. הקריטריון של ראש הממשלה הוא שהפרסום — אסון. ואילו אצלי עומדת קודם כל השאלה אם המידע נכון או לא נכון."

אם נחזור לפרשת פרסום הפגישה של אשכול בטהראן, נמצא את העמדות המנוגדות כפי שבאו לידי ביטוי בין העתונאי לשר. "פניות אל עתון שלא לפרסם ידיעה שיש בה עניין לציבור, עומדות בסתירה ברורה לתפקידו הראשוני של העתון", כתב עורך "הארץ" לשר החוץ ב-23 ביוני 1966. "במקרים שבהם משרד ממשלתי מוצא לנכון לבוא בפנייה כזאת אל העתונות, עליו לדאוג לכך שכל העתונים יהיו באותו מצב. במקרה המדובר לא פנה משרד החוץ אל העתונים מבעוד מועד, לפני פרסום הידיעה על הפגישה ב'מעריב'... בנסיבות שנוצרו, קיפה לדעתי משרד החוץ את זכותו לפנות אל עורכי העתונים בבקשה שלא לפרסם ידיעות על הנושא, לאחר שאחד העתונים, כתוצאה ממחדל של משרד החוץ, יכול היה לפרסם ידיעה על נושא זה... החלטנו לפרסם את הידיעה לאו דווקא בגלל פרסומה המוקדם ב'מעריב', אלא גם לאור בדיקת הידיעות שהופיעו ב'הארץ' בחמש השנים האחרונות על היחסים ההדוקים בין ישראל ואיראן ככל מיני נושאים עדינים, כולל פגישתו של מר בן גוריון עם ראש ממשלת איראן בטהראן בשנת 1961."

על כך השיב לו שר החוץ ב-5.7.1966: "אודה כי תגובתי למכתבך מושפעת מהעובדה, שלפני מונח מברק מנציגותנו בטהראן, המוסר על מאבק קשה השורר בשעה זו בפרס בין נציגותנו לבין אישים רמי מעלה, המביעים תרעומת חמורה על הכתבה ב'הארץ' ועל מה שנבע ממנה. המצב היום הוא, שרקמת יחסים שעמל רב הושקע ביצירתם, ושחיוניותה נעלה מכל ספק, נפגמה עד כדי סיכון שלמותה ע"י כתבות בעתונות... אם פרסום בלתי מוגבל הוא חובתו הראשונית של עתון, מה מקומה של הדאגה לבטחונה ולמעמדה של המדינה? מקום שני? שלישי? רביעי? נכון ש'מעריב' יצר מצב בלתי רצוי מבחינה מדינית. אך קיים שוני בין

אלא שתקנות הצנזורה אינן חלות עליהן. עורכי העיתונים הסולדים מהרחבת תחומי הצנזורה, מעדיפים במקרים כאלה הידברות עם הרשות על הפעלת שוט הצנזורה."

אריה דיסנצ'יק העלה את ההנחה, כי אם תתפרק מסגרת הוועדה ותיעלם, ימשיך אותו מידע חסוי לזרום אל עתוננו. לדבריו, הציע כבר פעמים אחדות לסגור מוסד זה, אך תמיד עם הסתייגות אחת — להשאיר על מכונה את "ועדת הצנזורה". עד כה לא נגענו בשלוחה זו של ועדת העורכים, אשר יתכן שלא היתה קמה מתוך למסגרת הוועדה, שלא על בסיס יחסי שיתוף הפעולה עם הממשל שנתקמו בתוכה.

ועדת הצנזורה מונעת מהעיתונים את אי הנעימות הכרוכה בהסתבכות פלילית, כתוצאה מעברות על תקנות הצנזורה. כל מקרה של עברה שעובר העתון, מובא לפני בית דין פנימי המורכב מנציג צה"ל, נציג ועדת העורכים ויו"ר שהוא נציג הציבור. פורום זה מוסמך לגזור קנסות על האשמים, ולהם יש אפשרות לפנות לרמטכ"ל ולערער על פסק הדין. יתרונו של הגוף מתבטא בכך, שבסמכותו לדון גם בתלונה של עתון נגד הצנזורה, אם זו פסלה חומר כלשהו לפרסום מסיבה שאינה נראית לו מוצדקת. וכבר היו מקרים שבהם פסק בית הדין לטובת העתון.

הסנקציה הראשונה שהוטלה על "הארץ" לאחר שפרש מוועדת העורכים, היתה כי אין לו חלק ונחלה גם בוועדת הצנזורה, ולא יחול עליו ההסכם בין ועדת העורכים לבין הרמטכ"ל (אשר נערך לראשונה בראשית ימי המדינה, נוסח מחדש ונחתם ב-3 בדצמבר 1967). הסכם זה קבע את זכויותיו וחובותיו של עתון בענייני הצנזורה. כלומר — על כל עברת צנזורה עלול היה "הארץ" להישפט בבית משפט של המדינה.

גם אם לא נייחס משקל יתר לסקרנות האנושית הטבעית להיות שותף לסודות רבים ככל האפשר, אין ספק שהעיתונים נהנים מנחות רבה ביחסיהם עם הממשל בזכותה של ועדת העורכים, וועדת הצנזורה היא אחד הביטויים החשובים ליחסים אלה, שיעלם אולי, אם תתפרק ועדת העורכים. הממשל בהחלט יכול להשתמש בנשק זה, כדי לשמור על ועדת העורכים, שהוא מעוניין בקיומה לא פחות משמעוניינים העיתונים.

ב. עמדת הממשל

מאמצי ועדת העורכים לרכך או להכניס תיקונים מהותיים בסעיף 28 לחוק יסוד הממשלה, אשר מונע כמעט לחלוטין דיווח בעתונות על ישיבות הממשלה, לא נשאו פרי. הממשלה, לעומת זאת, ראתה לנכון ללכת לקראת העתונים, ולמצוא בעזרתם "שכיל זהב" אשר יאפשר דו־קיום בשלום במסגרת החוק. כיוון שעוקצו של הסעיף אשר קומם את העורכים, היה בהטלת איפול גם על נושאים הקשורים למדיניות החוץ שעלו על שולחן הממשלה, ובעצם על כל נושא אשר הממשלה תמצא לנכון, ראו העורכים בסעיף זה את ראשיתה של הצנזורה הפוליטית. התקבל הרושם כאילו אין הממשלה מאמינה לאורך ימים בכוחו של מוסד כמו ועדת העורכים, להיות בלם של רצון טוב לידיעות שאין היא מעוניינת בפרסומן, ועם זה אינה יכולה לאסור אותם באמצעות החוק. בעצם בואם של שלושה שרים (ישראל גלילי, מנחם בגין ויעקב ש. שפירא) אל ועדת העורכים, ופגישתם הסודית עם נשיאותה ב-20 בפברואר 1969 — יש לראות ניסיון משמעותי של הידברות, מתוך מגמה

חופש העתונות, חופש האינפורמציה וההסברה, יסוד מוסד הוא לדמוקרטיה. ואולם, חופש המתגלגל להפקרות שלוחת רסן, המנותק מכל זיקה חברתית, מפלס דרך לאנרכיה ורודנות. החופש הוא מהערכים הראשונים במעלה, אך יש עוד ערך: קדושת החיים. מה דינו של חופש האינפורמציה אם הוא מסכן, למשל, אפשרות של עלייה והצלת יהודים מסכנת כיליון? או מה דינו אם יש בו סכנה לבטחונה של מדינת ישראל? והרי אם לא תובטח קיומה של המדינה, לא תהיה דמוקרטיה ולא יהיה חופש, כי לא נתקיים כלל...²³

ובמקום אתר ציטט גוטהלף את דברי בנימין דישראל, שאמר כי "בעל האינפורמציה הטובה ביותר הוא השולט", ועל כך הוסיף: "העתונאי אינו יכול להתחרות בנושא זה עם שרי החוץ והבטחון, ואין הוא יכול להיות הפוסק האחרון בדבר סודות המדינה, אלא אם כן יבוא במקום השר..."²⁴

מי מעוניין בקיום הוועדה?

א. עמדת העתונים

רוב החברים בוועדת העורכים מעוניינים בהמשך קיומו של המוסד, והם שומרים עליו כעל כבת עיניהם. רובם ככולם נציגי עתונים לא מסחריים, תפוצתם מצומצמת לשכבה ציבורית מסוימת, ומצבם הכלכלי אינו מאפשר להם לשכור סגל עתונאים מעולים. מעולם לא יכלו להתחכך במרפקיהם עם גדולי המדינה, ולחוש, לפחות כלפי עצמם, את טעמה המתוק של העצמה הטמונה במידע, אלמלא היתה קיימת הוועדה. בלעדי גוף זה קשה להניח, שראשי המדינה היו מחזירים על פתחיהם כדי שישמשו אכסנייה לדבריהם או לפרסום מעשיהם. קשה עוד יותר לתאר, שעורך של עתון הידוע כבלתי חשוב, היה מעז לפנות אל ראשי המדינה בבקשת מידע חסוי.

לפיכך, יש בקיומה של הוועדה משום אפליה לרעה, מנקודת ראותם של העתונים המסחריים רבי התפוצה והחשובים בעיני הציבור והממשל, בכך שאותו מידע מתחלק בין כולם, ואם ניתן לפרסמו, בטל גורם התחרות. כמעט שאין נשמעות תלונות מפי כתבים, שעצם קיום הוועדה מפריע לעבודתם הסדירה, וכולם את חופש פעולתם לאיסוף מידע ולפרסומו. לעומת זאת טען עורך "מעריב", כי הוועדה הפריעה לו לפרסם מידע שנמצא בידו. ומעשה בעולה חדשה מהונגריה, שהתלוננה לפני השגריר ההונגרי בתל אביב כי בטרם יציאתה מבודפסט, נטל ממנה שליח הסוכנות את כספה בטענה שתקבל אותו בהגיעה לארץ, ואין היא מוצאת כאן את הכתובת שתשלם לה. השגריר חקר וגילה עברה בקנה מידע גדול. ממשלת הונגריה התלוננה רשמית לפני ממשלת ישראל, שהתחייבה לשלם כופר בסך 3 מיליון דולר כדמי "לא יחרץ", כדי שתימשך העלייה מארץ זו. "מעריב" התעניין אצל גולדה מאיר, שרת החוץ דאז, בדבר מהימנותו של הסיפור. זו מיהרה לכנס את ועדת העורכים כעבור שעה, וסיפרה לכולם את המעשה, "לא לפרסום". כך כבלה את ידי "מעריב". יהודה גוטהלף, שהיה עורך "דבר", סבור כי הוועדה חיונית משום ש"הצנזורה הישראלית מוגבלת לשאלות הבטחון בלבד. יש שאלות גבוליות שגם להן נודעת לעתים חשיבות חיונית ביותר מבחינה בטחונית,

הוועדה, מסכם תקופה זו ואומר שגוף זה הכתיב פעם את מצב הרוח הלאומי.

משבר האמון בחכמתו וכשיקול דעתו של הממשל שהתחולל בעקבות מלחמת יום הכיפורים, והמהפך הפוליטי של 1977 שהעלה את "הליכוד" — החלישו את הזיקה שבין העורכים לממשל. החל משלהי 1973, התקשרות בכללה אינה כה מסבירת פנים לממשל. גם בנושאי בטחון, היא ביקורתית יותר, וביקורתה מעוררת פחות ומתחשבת פחות מבעבר. הממשל, לעומת זה, הגיב בצורה הפוכה. מאז מלחמת יום הכיפורים, הצנזורה הצבאית מחמירה פחות וליברלית יותר. כך, למשל, מותרים לפרסום נושאים צבאיים רגישים כמו "מלחמות הגרילים" סביב ניהול קרבות, תפישות אסטרטגיות, ומינויים בכירים לרבות המאבקים על כהונת הרמטכ"ל — שבעבר כמעט לא העזו העיתונים אף להגישם לביקורת הצנזורה. הממשל גם נוטה פחות לבקש את רצונם הטוב של העורכים להצנעת מידע בטחוני רגיש, שיש בו כדי לחזק את השאננות שהולידה את המלחמה ההיא. עם זה, גדלה המודעות ליחסי ציבור ולפיתוח הדימוי החיצוני אצל אישים, פקידים ומוסדות, ובעיקר אם נדרשת תמיכה פוליטית לקידומם או לקידום ענייניהם. זרועות הממשל, לרבות מערכת הבטחון, פיתחו מאוד את ערוצי הקשר שלהן עם התקשורת. ממצב של איפול כמעט מוחלט אפילו על פעולות קטנות יחסית לאורך הגבולות בשנות החמישים והשישים הראשונות, עבר דובר צה"ל לשיחות נציגי התקשורת בכל פעולה צבאית. זאת מלבד דיווח מידי על כל פעולת איבה או נושא אחר שיש בו עניין לציבור. במלחמת לבנון אף שוטטו כתבים בגזרות הלחימה ובמפקדות. עם זה, גם אם הנגישות למקורות המידע קלה יותר — הרי הנגישות למידע הבלתי רשמי מוגבלת כבעבר, ותלויה בקשריו וכישוריו של הכתב, ובמעמדו או תפוצתו של כלי התקשורת שהוא עובד בו.

על עבודת הכתבים מקלה היריבות הפוליטית והאישית התוך-מוסדית והבין-מפלגתית, שגברה והחריפה אחרי 1973. (בנקודה זו כדאי לציין, כי למעשה אירע השבר הראשון לא בתקופה זו אלא שתיים-עשרה שנים קודם לכן, במהלך "פרשת לבון", כשהחלו ההדלפות המכוונות הראשונות מוועדת החוץ והבטחון במטרה להאיר את מפא"י המסוכסכת. (יעקב חזן ממפ"ם ויוחנן באדר מ"חירות" עשו אז יד אחת כדי לעדכן את הכתבים המדיניים בדיוני הוועדה בפרשה). מכל מקום, מאז מלחמת 1973, פוליטיקאים ופקידים מנהלים ביתר שאת את מאבקהם דרך התקשורת ובאמצעות הדלפת מידע חסוי, גם משיכות ממשלה רגישות, מידע שיש בו כדי לשרת אינטרס אישי, סיעתי, או מוסדי — או כדי להכפיש את היריב. כמו למשל במהלך המאבק הפנימי על הבכורה במפלגת העבודה בין שר הבטחון שמעון פרס לראש הממשלה יצחק רבין.

בנסיבות אלה נזקקים עורכי העיתונים לוועדת העורכים פחות ופחות מבעבר, כדי לדעת מידע חסוי. הם גם מרגישים עצמם מחויבים פחות לאותה אחריות ממלכתית שנתבקשה מהם בעבר, לנוכח אותן הדלפות המקריבות לעתים את האינטרס הממלכתי לטובת החשבון הצר. כאמור, לא היתה הכבדת יד על התקשורת, למעט חיפושי הדרך כיצד להרתיע עתונאים מפרסום הדלפות, שהחלו תחת שלטון המערך (כמו

ליברלית ברורה למצוא שפה משותפת. אמר שר המשפטים: "כשלעצמי אני בעד ליברליזציה, וזאת לא כל כך מתוך צדקנותי. אני סבור שעל טודות אפשר לשמור רק מתוך ליברליזציה, כי אם תאסור על כל דבר — דבר לא יחזיק מעמד."²⁵

השרים לא הצליחו לרתום את רצונם הטוב של העורכים להקמת ועדה משותפת, שתבחן את הדרכים לביצוע סעיף 28 בצורה שתניח את דעת כל הנוגעים בדבר, ותאפשר לעיתונים לקבל את המידע המתאים משיבות הממשלה. בוועדה נתקבל הרושם, כי הצעות השרים מטרטן להקים מעין ועדת משנה של ועדת העורכים, אשר תקבל את המידע המלא מדיוני הממשלה, ובהתייעצות עם השר שייקבע או עם ראש הממשלה, יהליטו מה ימסרו ממנו לפרסום. נראה היה לוועדה, שקושרים אותה יתר על המידה אל קולר הממשל, עד שתאבד כליל את זהותה העתונאית-ציבורית. אך אין להתעלם מיזמה זו של הממשל, אשר עדיין מוקיר את ועדת העורכים, ורואה בה מוסד חשוב שהוא נוקק לו, ולא רק מטעמי נוחיות מנהלית המונעת ממנו את הטרחה לשוחח בנפרד עם שני מניינים של עורכי עיתונים, כשברצונו לפרסם דבר או למנוע את פרסומו. ראשי הממשל אהבים להיפגש עם העורכים. ההסבר לכך הוא, שהם מחפשים אופן קשבת שתאזין לפועליהם החשאיים ותעריך אותם, מבלי שהתוודות זו תהיה כרוכה בסכנה למפעל כולו. בבואם לוועדה נדמה לדוברי הממשל כי הם מדברים לציבור, וכי יצאו ידי חובתם בהכנסת הציבור אל מאחורי הקלעים שלהם, וכל זה מבלי שיהיה לדבר פומבי רב מדי.

תמורות בוועדת העורכים 1971-1986²⁶

א. הדקע

ב-15 השנים האחרונות לא השתנה האקלים הבטחוני והמדיני המיוחד לישראל, שהוליד את ועדת העורכים והיה עילת קיומה מיום הקמת המדינה, כמוסד המטיל על עצמו סייגים מרצון לחופש העתונות ולזכות הציבור לדעת, מתוך התחשבות בצרכים בעלי אופי ממלכתי. נהפוך הוא. התפתח הטרור הפלסטיני ופרצו שתי מלחמות קשות, גם אם בין שתייהן נחתם הסכם שלום עם מצרים. ואף על פי כן, ניכר בתקופה זו פחות גובר והולך במעמדה של ועדת העורכים, עד כדי הטלת ספק בחיגיוניה ובעצם קיומה.

בהערכת המצב אי אפשר לבודד את הוועדה מהתמורות שחלו בחברה הישראלית בכלל, בממשל, ובתקשורת בפרט, ומהשפעות הגומלין בקרב הגורמים האלה. בשנות החמישים וראשית שנות השישים היתה המדינה צעירה וקטנה בהיקפה הפיסי ובעשייתה. רובו של דור העורכים בעת ההיא ליווה את המדינה עוד מן הימים שקדמו לה. הוא חש עצמו שותף פעיל במפעל הציוני, ושמרה בו לא מעט מהרוח של "ועדת התגובה". כלומר, באותם מקרים שבהם נדרש להעריך את טובת המדינה על פני חופש העתונות, הנטייה לגלות אחריות ממלכתית היתה גדולה יותר. באווירה זו, היתה הזיקה ההדדית בין הממשל לעורכים באופן טבעי הדוקה יותר, פשוטה ומוכנת. באותם ימים גם לא העלו על הדעת כי בשלטון יכולה להיות מפלגה אחרת וזולת מפא"י, או "העבודה" בגלגולה שלאחר מלחמת ששת הימים. משה ז"ק, לשעבר עורך "מעריב" ומוותיקי

הצעת הנפל להעבירם בדיקה במכונת אמת, או להפעיל את השב"כ כדי לאתר מדליפים; או בחקיקה — כמו ההצעה להסמיך את הצנזור לפסול ידיעות הנוגעות לביקורי נציגים, ממדינות ישראל לא מקיימת אתן יחסים דיפלומטיים, או לפסול אגרות המתקבלות מראשי מדינות, אפילו ידירותיות. כל זה, בעקבות ידיעה שפרסם "הארץ" על ביקור שני נציגים סובייטיים, וידיעה שפרסם "מעריב" על איגרת בעניין ההתנחלויות שהביא שליח אמריקני מהנשיא פורד, ושהוחזרה על ידי ראש הממשלה יצחק רבין. היזמה הוכשלה במאבק של ועדת העורכים.²⁷

תחת שלטון הליכוד, המאוכזב מיחס העוין של רוב כלי התקשורת ובעיקר של זו הכתובה, התפתחו שתי תופעות: מצד אחד, אווירה ציבורית עוינת המוקיעה את התקשורת כאויבת הציבור (הכינויים הרווחים: רעל, אש"פיסטים), כשהגמה לערער את אמינותם; ומצד אחר, ניתוק המגע עם ועדת העורכים מצד ראש הממשלה מנחם בגין, שחרג ממסורת קודמיו, ובכל שנות כהונתו כמעט שלא נפגש עם חברי הגוף הזה, חוץ מ-2-3 פגישות לא משמעותיות. הוא נמנע מכל מגע עם הוועדה אפילו בתקופות קריטיות, כגון לפני המו"מ לשלום עם מצרים שהתקיים בקמפיין או בעקבותיו, ובמהלך מלחמת לבנון. יהיו אשר יהיו מניעי "החרם" הזה (ראה להלן), אם מתוך נימוק ענייני או כצעד הפגנתי — הוא מהווה ציון דרך סמלי בתולדות הוועדה לירידת קרנה גם בעיני עצמה.

בכל תולדות הוועדה היה ראש הממשלה המקור העיקרי שחילק אתה מידע חסוי (תקופת בן גוריון היתה תור הזהב שלה בנקודה זו, ותקופת גולדה מאיר היתה השפל). על כך אומרת חנה זמר, עורכת "דבר": "לא שמעתי מגולדה דבר שלא היה בעתונים. היא הרצתה בפתיחות ובחום על מי אמר מה למי, כמו לוועדת החוץ והביטחון, אבל מעולם לא דבר סודי. רבין לעומתה כן דיבר. הוא פתוח יותר." החרם של בגין חיסל גם את המעט הזה.

ב. תפקידי הוועדה והרכבה (שינויים בתקנון)

באספה הכללית של הוועדה שהתקיימה ב-16 במאוס 1986 אושר תקנון חדש בעקבות הפקת לקחי העבר, דרישות התברר, ולאחר דיונים ממושכים. בתקנון החדש הוכנסו שינויים משמעותיים בחלקם, לעומת התקנון שאושר ב-19 ביוני 1966 ותוקן כעבור שלוש שנים. אחד מתפקידיה המוגדרים, המרכזי למעשה בעבר, היה "לשמוע אינפורמציה פנימית מאת שרי המדינה וראשי הציבור." עכשיו רוכך הסעיף, והעורכים מסתפקים ב"לשמוע מידע מאת שרי המדינה ונציגי מוסדות הציבור." לא עוד רמו לשמיעת סודות מדינה.

סיבת השינוי, לפי עידו דיסנצ'יק עורך "מעריב", שהיה הרוח החיה מאחורי תיקון התקנון לאחר שנבחר לתפקידו בקיץ 1985, היא במאמץ לתקן את הדימוי הציבורי המטעה שנוצר לוועדה. מצד אחד — מיתוס של חוג סגור המורכב מנציגי הממסד והתקשורת, אשר מסתודד עם שועי המדינה, ויחדיו הם קושרים קשר להעלים מידע חשוב מידיעת הציבור; ומצד אחר — "האמת העובדתית הפשוטה, שבוועדת העורכים לא קורה דבר. גם כשמישהו בא לספר לנו סיפורים חצי-סודיים או סודיים לגמרי, זמן קצר אחר-כך הם מתפרסמים, ולא כהדלפה מהוועדה, אלא אחרי

שאותו מישהו מצא פורומים אחרים לספר אותם."

התקנון הקודם הגביל את החברות בוועדה לעורכי העתונים ומלאי מקומם המתמנים על-ידם, שבפועל היו סגני העורך הראשי או מזכירי המערכות. עכשיו ניטלה מן המוסד גם הילת "מועדרון האצילים". חברי הוועדה הם העתונים, ובתקנון החדש אין סעיף מפורש המגביל את הנוכחות בישיבות הוועדה לבעלי תפקיד בכיר או אחר בעתון. אך בפועל ממשיכים לייצג את העתונים ראשי אנפים, עורכים בכירים ועתונאים בכירים, פובליציסטים ברובם, שזקוקים למידע ממקורות הוועדה כחומר רקע (למשל, יואל מרקוס מ"הארץ" וישעיהו בן-פורת מ"ידיעות אחרונות"). אילו נציגים וכמה מכל עתון רשאים להשתתף בישיבות? — התשובה לשאלה זו היתה גורם חשוב בפיתוח שחל במעמד הוועדה, אחרי הגידול שחל במרוצת השנים בממדי העיתונים והתקשורת האלקטרונית. בשל כך השתנה גם שם המוסד, והוא נקרא עתה "ועדת העורכים של העתונים וכלי התקשורת בישראל."

סעיף 4 (ג) קובע, שכל כלי תקשורת החבר בוועדה, שמספר העתונאים המועסקים בו במשרה מלאה וקבועה נמוך מ-50 — ייוצג בישיבות על ידי שני משתתפים קבועים, שימונו על-ידי העורך או ממלא מקומו או בעל תפקיד מקביל. אין הנחיה חד-משמעית לכך, שאחד משני הנציגים הקבועים חייב להיות עורך העתון, אם כי הערה סתמית בסעיף — "כולל עצמו" — מרמזת בכיוון זה. עתון שמספר עובדיו 50-120, יוכל לשגר שלושה משתתפים קבועים, ואם מספר העובדים גדול מ-120, יוכלו לייצג אותו ארבעה משתתפים קבועים. לפי סעיף קטן (ד) יכול עתון לשגר לישיבות הוועדה גם משתתפים לא קבועים מתוך מאגר של שני שמות הידוע לנשיאות. עם זה, ההזמנות לישיבות יישלחו אך ורק לעורך הראשי, לממלא מקומו או לבעל תפקיד מקביל, והוא יודיע למזכיר הוועדה את שמות הנציגים לאותה ישיבה.

ההחלטה להגדיל את מספר הנציגים לא שינתה כלל יסודי שנקבע בתקנון הקודם, לפיו יש לכל חבר בוועדה (עתון, תחנת שידור) רק קול אחד בהצבעות, בלי להתחשב במספר המשתתפים בישיבות.

הרחבת הוועדה גרמה לכך, שמספר המשתתפים בישיבותיה עלה על שלוששים. מנחם בגין נאחז בתופעה זו, כדי להצדיק את "החרם" שהטיל על הוועדה זמן קצר לאחר עלייתו לשלטון, ולאחר המסיבה החגיגית שהוועדה ערכה לכבודו, שבה נראה כמסביר פנים לחבריה. בעיניו היא הפכה לגוף מסורבל, שלא בטוח לחלוק עמו מידע חסוי העלול לדלוף. הוא הביע נכונות להיפגש עם גוף מצומצם בן 10-12 איש (נציג אחד או שניים מכל עתון). כעבור זמן התברר שהוא מעוניין לנפות מהמפגשים את נציגי העתונים הלועזיים, חוץ מה"ג'רוזלם פוסט", אם מפני שהופתע ממספרם הרב, ואם מחמת העובדה שכולם בבעלות מפלגת העבודה. איש בוועדה לא הסכים לתת יד לאפליה מעין זו, והמגעים נותקו. משה ז"ק: "התגלה כאן משהו מעניין. אנשים שבדרך כלל היו נגד הוועדה, התרעמו מדוע בגין לא מכנס אותה. הלכו אליו משלחות פעם ופעמיים בעניין זה, אך דבר לא עור."

בקרב העורכים רווחת הדעה, שמנחם בגין לא היה נלהב להיפגש עם הוועדה, גם מפני שבמהלך כהונתו נוכח ביחס הלא אוהד שרוב התקשורת הכתובה מגלה כלפיו וכלפי ממשלתו. אין להערכה זו ביסוס

מדינת ישראל

משרד המשפטים

היועץ המשפטי לממשלה

ירושלים, כ"ג בחשוון התשמ"ה
18 בנובמבר 1984

לכבוד
גב' חנה זמר
עורכת "דבר" ויו"ר ועדת העורכים
רח' שינקין 45
תל-אביב

גב' זמר הנכבדה,

הנדון: פרסום בעתונות של שער "הדולר השחור"

כידוע לך, לאחרונה הגבירה המשטרה את מלחמתה במסחר הבלתי-חוקי במטבע חוץ המתנהל בתחובות הערים. בתודשים האחרונים התנהל מסחר בלתי-חוקי זה באופן רחב וגלוי, והיה בכך משום פגיעה קשה בעקרון של שלטון החוק, נוסף לנזק אחר. הפרסום של שער "הדולר השחור" על-ידי כלי התקשורת יש בו, מבחינה משפטית, מעין יעוץ או סיוע לעוברי עבירה, הוא נותר כאילו לגיטימיות למעשה בלתי-חוקי, ואף יוצר רושם שכלי התקשורת שותפים לתופעת הפסולה של ביזוי החוק.

מטעם זה, לאחר שהמשטרה החלה לפעול נגד המסחר הבלתי-חוקי כאמור, פניתי אל רשות השידור ואל גלי צה"ל ובקשתי מהם שלא ישדרו יותר את שער "הדולר השחור". רשות השידור וגלי צה"ל נענו לבקשתי.

אעריך אם גם העתונים יקבלו על עצמם שלא לפרסם יותר את שער "הדולר השחור".

אודה לך אם, בתפקידך כיו"ר ועדת העורכים, תוכלי לסייע בכך.

בברכה,

יצחק זמיר

היועץ המשפטי לממשלה

העוקים: מר אורי פורת, מנהל רשות השידור

מר רון בן ישי, מפקד גלי צה"ל

ניצב יחזקאל קרתי, ראש אגף הקידוח, משטרת ישראל

עלול ללכות את המחיתות, כאשר בצה"ל מעריכים שאולי מדובר רק בצעדי מנע מחשש לפעולה ישראלית מקומית, בעקבות הפלת 13 ה"מיגים" זמן קצר לפני כן. העורכים קיבלו את ההסבר כפשוטו, ואחר-כך מרטו את שערותיהם. מרק גפן, עורך "על המשמר", אמר שאולי לא היו חייבים להסכים לנצור את המידע. ולנר: "אני זוכר ששאלתי אז את דובר צה"ל מאין הבטחון שהערכתם נכונה, והוא ביטל את השאלה ואת השואל, בבחינת אנחנו גדולי האומה יודעים טוב יותר. זה מקרה בולט אך קיצוני. יש בו 'אבל' גדול. אנחנו חכמים לאחר מעשה. צריך לזכור שכל האווירה במדינה בעת ההיא נגדה את מתן ההתראה למלחמה."

לחיוזק הדברים, יש לזכור שכתבים צבאיים (למשל, יעקב ארז ב מעריב והירש גודמן ב ג'רוזלם פוסט) העבירו ערב המלחמה לאישור הצנזורה ידיעות מפורטות על ריכוזי הצבאות המצרי והסורי. רוב תוכנן נפסל. מכאן, שהצנזורה היתה חוסמת גם כל ניסיון מצד עורך כלשהו להתחכם לדובר צה"ל, ולפרסם את המידע שנמסר בסיוור. תיאורטית, אפשר היה שעורך יעקוף את הצנזורה ויפרסם את המידע בהבלטה, כדי לעורר משאננותה את דעת-הקהל ובעקבותיה את גורמי הבטחון — בסיכון שיצטרך לתת את הדין על העברה. אך אפשרות זאת לא היתה מעשית, כפי שהוכח כעבור יותר מעשר שנים בפרשת חילופי השבויים (ראה להלן). משה ז"ק זוכר, שלפני המלחמה קיבל "מעריב" מכתבי קוראים שחזרו משירות מילואים, והתלוננו על אי-סדרים במחסני החירום. העתון קיבל כמובנת מאליה את טענת מערכת הבטחון, שפרסומם של מכתבים אלה יעודד את האויב לפתוח במלחמה, ולכן לא התאמץ לערער עליה. "פועל כאן הלחץ הקבוצתי. איש אינו רוצה לקפוץ ולהיות הזיליק. האם כולם טיפשים ורק אני החכם?" המקור הבכיר העיקרי שהזין את ועדת העורכים על מהלכי מלחמת יום הכיפורים (נוסף על הרמטכ"ל ואלופי צה"ל), היה שר הבטחון משה דיין. חוויית המפגשים ביניהם העמיקה את השבר שבין הוועדה לממשל. חנה זמר:

אילו פרסמו את דבריו של דיין באספקלריה של הוועדה, הוא היה מתקבל כאדם חסר דעה ודעת. מבריק מאוד, נחמד מאוד, אבל חסר דעה עקבית. הוא שינה את דעותיו משיבה לשיבה. גם לפני המלחמה, בתקופת ההתשה, היתה ישיבה אחת שבה יכולת לחשוב, כי זה יומה האחרון של המדינה. הוא היה ממש היסטרי. הוא אמר שקושרים לנו את הידיים, שאיננו יכולים, ולא נותנים לנו לזוז, ואחרי יומיים היתה הפסקת האש. במלחמת יום הכיפורים, יום אחד היה HIGH, וביום השני היה DOWN [כשדיבר על סכנת חורבן הבית השליש]. וכשתכננו את המעבר לצד השני, כבר דיבר על התיישבות ישראלית עירונית וכפרית בגדה המערבית [של תעלת סואץ]. הוא יכול היה להגיע לדעות קיצוניות וקוטביות משיבה לשיבה.

יצחק רבין, כראש ממשלה, חשף בוועדה מידע מדיני רגיש וחסרי, שהעורכים מודים כי לא ניתן היה להשיגו ממקורות אחרים. מקטעי רמזים והצלבתם ניתן לשער, שמדובר למשל במגעים עם המלך חוסיין. הוא גם דיווח כמעט בפרוטרוט על פגישתו עם הנשיא פורד (משה ז"ק: "בהשמיטו דבר אחד חשוב שאני ידעתי"). ואולם, כאשר נפגש עם

מכל מקור אחר. בסופו של דבר, בגין השתמש בוועדה יותר כקישוט של יוקרה, בהזמינו את חבריה להצטרף לפמלייתו בפגישות הפסגה שלו בתהליך השלום עם מצרים, כשנפגש עם הנשיא סאדאת באיסמעיליה, בקהיר, באלכסנדריה, בבאר-שבע ובחיפה. המידע שמסר להם במעמדים אלה היה דל, ולעורכים לא נותר אלא לנצל את ההזדמנות ליצירת קשרים עם עמיתיהם המצריים, ולדלות מהם פירווי מידע מאחורי הקלעים. שינויים אחרים בתקנון הנוגעים לעניינינו יפורטו בהמשך, כשנדון בתמורות שחלו בנוהלי הפרסום והחיסיון משיבות הוועדה.

ג. נושאים שעלו על שולחן הוועדה

במהלך הכנת הפרק הזה תשפו העורכים פרשיות שהועלו בוועדה עד 1970, ולא נזכרו בעבודה המקורית. כך נודע, שחברי הוועדה הוזמנו לנמל חיפה על-ידי בן גוריון באחד מלילות 1956, עם המשורר נתן אלתרמן, כדי לדאוג את פריקת משלוחי הנשק הצרפתי שהגיע ארצה בסודי סודות, ערב מבצע "קדש".

פרשה נוספת שלא פורסמה היא העזרה

הישראלית למורדים בקורדיסטאן, וביקורו החשאי בארץ של מנהיג המרד מולא מוצטפא אל-ברזאני לאחר מלחמת ששת הימים. ברזאני נפגש גם עם חברי ועדת העורכים. פרשיות אלה הן דוגמה למעמד הוועדה באותם ימים, כשראש הממשלה לפחות ניסה ליצור בחבריה את ההרגשה שהם "בסוד העניינים", וחשף לפנייהם נושאים, שאם היו מגיעים לידיעתם ממקורות אחרים, לא היו עוברים את מחסום הצנזורה.²⁹ נושאים אחרים שאינם קשורים במידע חסוי, עלו ערב מלחמת ששת הימים ואחריה. בשלהי מאי 1967 כינס השר ישראל גלילי את הוועדה, וביקש שהעיתונים ינסו לשמור על פרופיל נמוך בפרטומי המשבר שפרץ בעקבות סגירת מצרי טיראן בידי הנשיא נאצר. נימוקו היה, שאולי אין פניה של מצרים למלחמה, וניתן יהיה לפתור את המשבר בדרך מדינית. כעבור חודש, לאחר המלחמה, נתבקשו העורכים שלא להבליט את המשמעות שמאחורי התיקון הפורמאלי לכאורה של פקודת סדרי השלטון והמשפט, לפיו סופחה ירושלים השלמה לשטח ישראל. הנימוק: לא להכביד על שר החוץ אבא אבן שעמד במתקפה הבינלאומית בעצרת האו"ם. לא היה בבקשות אלה דבר מחייב, ומילון היה נתון לחסדם של העורכים, שלא מילאו את החסד המבוקש.

במסגרת מסע ההלקאה העצמית שלאחר מלחמת יום הכיפורים, נטען כאילו גם לוועדת העורכים היתה יד בהשתקת הידיעות על ההכנות המלחמתיות של מצרים וסוריה. אלתר ולנר, עורך סוכנות עיתונות ומזכיר הוועדה, זוכר את סיור העורכים במתקני חיל-הים שהתקיים שלושה ימים לפני המלחמה, ושכמהלכו סיפר להם דובר צה"ל על הריכוזים הגדולים של השריון הסורי בכוננות עלינה בין רמת-הגולן לדמשק. העורכים נתבקשו אז שלא לפרסם את המידע, בנימוק שכל פרסום

שמעון פרס כראש ממשלה, חל שינוי לטובה. פרס שמר על קשר עם ועדת העורכים גם בשבתו באופוזיציה, ואף תדרך אותם בהודמנויות שונות, כמו למשל בפדטי מסעו למרוקו ושיחותיו עם המלך חסן, אם כי מידע רב הגיע לתקשורת ממקורות אחרים מקומיים וזרים, כך שהפתעות מיוחדות לא היו במפגש זה. לעומת זאת, במשברים דוגמת פרשת השב"כ או פרשת ואנונו (ראה להלן בסעיף נפרד), הוא לא יזם תדרוכים במועד המתאים או שלא יזמם כלל. בפרשת השב"כ נפגש פרס עם העורכים רק לפי בקשתם. ארי רט: "פרס היה נעול. ניסו ודיברנו על הצורך בוועדת חקירה. [דב] יודקובסקי [עורך "ידיעות אחרונות"] העיר לו שהוא [פרס] הלך למדבר הפוליטי על רקע של ועדת חקירה [אחרי הפילוג במפא"י בעקבות "פרשת לבון"], פרישת בן-גוריון והקמת רפ"ן. אבל לדבר אתו היה כמו לדבר עם הקיר." בנושא השב"כ קיימה הוועדה פגישה "לא לפרסום" עם היועץ המשפטי פרופ' יצחק זמיר (שכעבור ימים אחדים אמר את אותם הדברים לכתבים בירושלים, והללו פרסמו אותם בשם "מקור משפטי בכיר"). אך עוד לפני הפרסום התקיימה פגישה נוספת עם שר החוץ יצחק שמיר, שביקש להשמיע את גרסתו, לאחר שדברי זמיר הודלפו לו מחוגי הוועדה.

פרשת ואנונו, למשל, היתה ידועה לראש הממשלה כחודש או חודשיים לפני פרסומה בלונדון,³⁰ אך הוא זימן את הוועדה רק כשהיה ברור שה"סאנדיי טיימס" עומד לחשוף את סיפורי ואנונו

רמטכ"לים שהופיעו בוועדה, עשו זאת בהקשר לתכניות הקיצוצים בתקציב הבטחון, וסיפקו מידע פנימי שפרסומו אסור בלאו הכי, במגמה לזכות בפרסומים אוהדים שיעניקו להם גיבוי פוליטי נגד הקיצוצים. בתקופה הנסקרת נמסר לוועדה מידע על העלייה מברית המועצות, שפרסומו אסור, בדרך כלל, ללא אישור הצנזורה. למשל, בעיצומה של מלחמת יום הכיפורים, מיד לאחר הופעתו האופטימית של דיין על הדיפת הסורים מרמת-הגולן והחלטת ארצות הברית להטיס נשק ברכבת אווירית (הודעה שנתקבלה בעיצומה של הפגישה), נתבשרו העורכים "לא לפרסום" מפי שר הקליטה נתן פלד, שהרוסים החליטו להתיר עליית אלפי יהודים לישראל למרות המלחמה.

כמורכב היו פגישות תדרוך עם שר האוצר לקראת הגשת תקציב המדינה, ופגישות עם נציגי ציבור שלא מהדרג הבכיר, שבהן לא נמסר כל מידע חסוי. דבר זה עורר ביקורת אצל העורכים, שטענו כי המידע שנמסר להם בפגישות אלה יכול היה להימסר גם במסיבת עיתונאים רגילה. מדובר במפגשים עם יו"ר הנהלת הסוכנות אריה דולצין, אדגר ברונפמן, נציגי הבנקים (להסכרת המפולת), או השופטת הדסה בן-ענתו בעניין דרישות השכר של השופטים — אשר לדעת עורכים (ארי רט, חנה זמר) אין להם מקום בוועדה, ואף יש בכך ניצול לרעה של הבימה. מה שמרמז, כי בראש וראשונה משתוקקים העורכים לקבל בפורום זה, בהתאם למעמדם, מידע מתדרוך-חדרים, ובעיקר כזה שלא ניתן להשיגו ממקורות אחרים, בימים אלה כשהכל פרוץ ודולף.

ד. שיקולים בחיסיון ובפרסום

הדעה הכללית היא, שנציגי הממשל לא השתמשו בוועדה, לפחות לא בתקופה הנסקרת, כדי למנוע פרסום לגיטימי. עם זה אין לחברי הוועדה

הוועדה בערב מבצע אנטבה, אפילו לא רמז על קיומה של אופציה צבאית לשחרור החטופים (בתשובה לשאלת ארי רט, עורך ה"גרולום פוסט"), אלא סיפר שקיימת החלטה להיכנס למו"מ עם החוטפים. הוא תזר וביקש מהעורכים להוריד פרופיל בנושא המתאות של משפחות החטופים, כיוון שכל פרסום רק מעלה את כושר המיקוח של המחבלים. ערב הבחירות של 1977, בעיצומה של מלחמת האזרחים בלבנון והעמקת המעורבות הסורית שם, ערך רבין את הוועדה בפדטי הסכם "הקווים האדומים" הסודי שהושג עם הסורים בתיווך ארצות הברית, וסיפר איך עמדו הצדדים בדיבורם, לרבות הסורים.

כאמור, לאחר הבחירות, תחת שלטונו של מנחם בגין, חל המפנה ביחסי הוועדה עם ראש הממשלה, שמנע מפורום זה מידע חסוי ותדרוכים בנושאי חוץ ובטחון. אפילו במהלך המו"מ בקמפ-דייוויד, כשאולי ניתן היה לנצל את התקשורת למשחק הדיפלומטי כמקובל בארצות הברית, התקיים נתק מוחלט, ולא נמצא גורם כלשהו שיתדרך את העורכים, ולו בשמם של ראש הממשלה והשרים הבכירים שהסתגרו בקמפ-דייוויד, אך לא היו מבודדים אלא קיימו קשר קבוע עם ירושלים ועם השגרירות בווינגטון.

לאחר הפצצת הכור הגרעיני בעיראק, ב-1981, נמסרו לוועדה פרטים נוספים בנדרון.

לפני מלחמת לבנון הופיע שר הבטחון אריאל שרון בוועדה, ופרס את תכניותיו ואת ההסדרים עם ארצות הברית בעניין לבנון. הוא נעזר במפנות להמחשת הדברים. שרון ניסה לטפח יחסים טובים עם הוועדה עוד לפני מלחמת יום הכיפורים בתקופת כהונתו כאלוף פיקוד הדרום, כשערך לעורכים סיור בסיני וחיפש את קרבם. תחת שלטון הליכוד קיים סדרת פגישות גלויות לב, שכנראה נפסקו עקב גילויי עוינות כלפיו בתקשורת, עוד לפני משבר מלחמת לבנון.

הנתק בין הוועדה לצמרת הממשל בלט במיוחד במהלך מלחמת לבנון. לא נעשה כל מאמץ לתדרך את העורכים, חוץ מההודעות הרשמיות (כפי שנהגה ממשלת בריטניה במשבר איי פולקלנד), כשבמקביל לא היתה סגירה הרמטית של ברזי המידע מהחזית. החזית והמפקדות היו פתוחות לכתבים, וכן גם חילוקי הדעות בין המפקדים בשדה לדרג הפוליטי, והמחלוקת הפוליטית בשדה לגבי חיוניות המלחמה ומהלכיה המתקדמים. לראשונה נאלצו העורכים לשקול את מדיניות הפרסומים, בעיקר לפי הדיווחים הישירים של הכתבים הצבאיים מהחזית, שלא אחת הכילו ביקורת של מפקדים על הודעות רשמיות.

הפצרות העורכים להיפגש עם בגין בפרוץ המלחמה נידחו, בטענה שהוא מתקשה לשבת אחרי שנפגע בגבו כשהחליק באמבטיה. בגין הסמיך את שר החוץ יצחק שמיר ואת ראש אמ"ן דאז יהושע שגיא, לפרוש לפני העורכים את כל הקלפים. הפגישה נערכה ביום החמישי למלחמה בחדר הישיבות שבלשכת ראש הממשלה, כאשר בגין יושב בחדר סמוך עם השגריר לואיס. גם ראש אמ"ן היה עסוק עם האמריקנים במגעים להפסקת האש, ושמיר הרגיע את העורכים שבעצם הכל נגמר, ובתוך יום תיפסק האש (ארי רט: "אני בטוח כי לא שיקר, וכי אמר מה שידע").

עם הקמת ממשלת האחדות הלאומית, בקדנציה הראשונה תחת

יותר מבכל עניין אחר. אלא מה? אני לא חושבת שזה נושא לוועדה, ואפשר לעשות צנזורה. אני לא רואה סיבה לחרטה."

דב יודקובסקי: "לא היה לנו שום רושם שמנסים להשתמש בנו כדי להשתיק מעשה שלא ייעשה. אמנם פגשתי אחר כך את הרמטכ"ל [רב-אלוף משה לוי] אצל [שר הבטחון] רבין והוא אמר לי: 'חבל שלחצנו עליכם. יתכן שאם הייתם כותבים, לא היו משהררים את השבויים, ולא היה צורך לשחרר את המחבלים. יכול להיות שלא היו דורשים מחיר כזה גבוה'. אבל לי יש תחושה, ששר הבטחון ואנשי הצבא היו משוכנעים שהם עושים את הדבר הנכון. אין אנו קבוצה של אנשים העומדים בצד האחר של המתרס, ולא הזמינו אותנו למסיבה פנימית כדי להחניף לנו ולדרוש כתשלום שלא נפרסם את הדברים. עובדה שכל אותם עתונאים, שאחר-כך באו בטענות למה ביקשו זאת מאתנו, לא אמרו בו במקום שלא צריך להיעתר. באותו רגע הסכימו כולם. בחכמה שלאחר מעשה הם נרתעו."

באחת ההתייעצויות הפנימיות של ועדת-העורכים הביע שלום רוזנפלד צער על ההחלטה (שגם הוא היה שותף לה), שלא לפרסם את ה"עיסקה" בענין השבויים. הנימוקים שלו היו, שאילו פורסם הדבר ברבים אין ספק שהיתה מתעוררת התנגדות רצינית בציבור, וגם בכנסת. המחבלים היו לומדים מכך שאין בישראל קונצנזוס למחיר הכבד שהם דרשו. יחד עם זאת, היתה הנהגת המדינה משתחררת מן הלחץ החד-צדדי עליה, זה של משפחות השבויים בלבד, ומבחינה פסיכולוגית היה הדבר מאפשר לה לנהל את המו"מ באווירה שונה.

ה. נוהלי חיסיון ופרסום (שינויים בתקנון)

סעיף 7 בתקנון החדש קובע אך זאת: א. הדיונים הפנימיים בוועדה הם לא לפרסום אלא אם כן הוחלט אחרת ברוב דעות, ו — ב. שבמקרה של דרישה לחיסיון המידע העומד להתפרסם בישיבה, יש להודיע מראש למוסר המידע, כי חיסיון כזה יוכל להינתן בעת הישיבה אך ורק אם יתקבל פה אחד. אחרי תיקון שהתקבל ב-16 בספטמבר 1969, אפשר היה להתיר פרסום (בנסיבות קצת שונות אמנם), אם התנגדו לאיסור או למגבלה לפחות שלושה חברים, בזמן שקודם לכן הספיק "וטו" של עורך אחד בלבד.

הפרשנות לנוסח החדש נשארה שנויה במחלוקת, וגם הפעם, בשלהי 1986, חולל עורך "הארץ" גרשום שוקן את המשבר, מתוך דבקות עקבית בערכיו (המהווה חיקוי כמעט מדויק באופיים ובדרך השתלשלותם של משברי העבר [ראה לעיל], סביב פרסום פגישות ראש הממשלה לוי אשכול עם ראש ממשלת איראן בקיץ 1966, וכן פרשת פרסום בואם של מטוסי ה"פאנטום" בקיץ 1969, שכמעט גרמה להתפרקות הוועדה, והובילה לתיקון הסעיף בתקנון, שבעקבותיו פרש שוקן מהוועדה לאות מחאה).

בצהרי יום ו', ה-26 בספטמבר 1986, הזעיק ראש הממשלה שמעון פרס את הוועדה לפגישה דחופה (אחרי שדחה מספר בקשות של הוועדה לשמוע פרטים על שיחותיו באלכסנדריה ובבושינגטון, בטענה של חוסר זמן), וגילה לעורכים שמרדכי ואנונו, עובד לשעבר בכור הגרעיני בדימונה, מכר חומר ל"סאנדיי טיימס" האנגלי, שעומד לפרסם את

הכלים לבדוק, שמא הופיע לפנייה משהו עם מגמה נסתרת מעבר לדברים שנאמרו על ידו. היו בקשות לחיסיון, שנראו לגטימיות בשעתן, אך בדיעבד התברר שנבעו משיקולים מוטעים.

דב יודקובסקי זוכר את פגישת הוועדה עם גולדה מאיר ב-25 ביולי 1969, בה תבעו העורכים מראש-הממשלה לבטל או לרכך את הגבלות הצנזורה על פרסום ענייני העלייה מברית המועצות. זה היה בעקבות הופעת נציגיו של ארגון עולי ברית המועצות, שתבעו מהעתונות להרים את קולה נגד דיכוי היהודים שם. גולדה הגנה על עמדת הממשלה, שחששה מנוק שייגרם ליהודים בעקבות הפרסום. ד"ר הרצל רוזנבלום, עורך "ידיעות אחרונות" דאז, קם ואמר: "אני מכיר את הרוסים טוב יותר מכם. חייתי אתם, למדתי אתם, ואני אומר שהתפיסה הבסיסית אינה נכונה. לרוסים חשוב מה אומרים עליהם במערב. הם אינם רוצים להצטייר באור שלילי, ולכן חשוב לדבר ולכתוב על זה." עמדתו לא נתקבלה, והעתונים כיבדו את הבקשה. הם לא היו מוכנים לקחת על מצפונם, אף לא אפשרות קלושה, שיחבלו במאמצעי העלייה. לימים התברר שהעמדה הרשמית היתה מוטעית, וההתקפות השפיעו יותר משהשפיעה ההשתקה.

ואולם, הפרשה האופיינית יותר, שכל העורכים מדגישים ודשים בה, נוגעת לחלקם בהשתקת פרטי המשא ומתן על חילופי שלושה שבויים ישראלים ב-1130 מחבלים, כולל רוצחים, בשנים 1983-1984. פרטי המשא ומתן פורסמו בעתוני חו"ל, ועל פי המסורת לא יכלה הצנזורה למנוע את ציטוטם בעתוני ישראל. כאן התערבו שרי הבטחון משה ארנס ויצחק רבין עם מנהלי המו"מ שמואל תמיר וליובה אליאב, וביקשו את רצונם הטוב של העורכים בוועדה. הם דיברו על לבם שמניעת הפרסום בישראל היא חלק מההסכם, וכל פרסום עלול לעלות בחיי השבויים או בהתעללות בהם. גם מומחי אמ"ן מהדסק הפלסטיני הופיעו בוועדה, וחזיקו דעה זו. לאחר ביצוע החילופין והסערה הציבורית שפרצה משנודע המחיר, היו עורכים שהתחרטו על תרומתם להשתקה. הפולמוס נמשך, אך דעה אחידה — אין.

ארי רט: "שגינו כשלא חלקנו בשעתו על הדיספרופורציה האיומה הזאת. ואולי היינו צריכים אפילו לפרסם את המחיר. מכל מקום, היה עלינו לשמש במקרה זה יותר מאשר גורם מבקר או מסתייג, שיאמר לארנס ואחר-כך לרבין, כי למרות לחץ המשפחות, אולי כדאי לעצור ולבחון את העניין מחדש. אלא מה? מהלכים עליך אימים עם סכנת נפשות ודיני נפשות, ופועל כאן לחץ פנימי, ששואל מי אני ומה אני שאחלוך על המידע... וכאן שגינו, בכך שלא היינו צריכים לקבל את הדרישה כמובנת מאליה, אלא לשים עצמנו במקום השרים ולחשוב אם המחיר כדאי."

ולעומתו חנה זמר: "כמו שאמרו אצלנו אחרי מלחמת יום הכיפורים, שאם היינו מפרסמים [את הידיעות על ריכוזי הצבא הסורי] לא היתה פורצת מלחמה, כי היו מתגברים את הקו או מונעים את ההפתעה, כן גם בעניין חילופי השבויים. העורכים מייחסים לעצמם השפעה רבה מדי. אני למשל שקטה בעניין המחיר הזה. תן לי את כל השבויים [שטרם חזרו] בעד כל המחבלים. למה הם לא דיברו כששחררנו את כל מחנה אנצאר בעד שחרור השבויים הקודמים? אני מסכימה שבעניין הזה יכולנו לקלקל

on bomb 'revelation'

The evidence is said to be taken inside the H-bomb plant at Dimona and showing various components of the Domesday device.

THE STRANGE CASE OF ISRAEL AND THE NUCLEAR CONMAN

THE SUNDAY TIMES

... Mr. Baruch...
... agreement with Mr. Baruch...
... publishing details...
... from an interview with an Israeli nuclear scientist.

WHAT THE SCIENTISTS SAID...

TWO top cast...
about the visit...
"nuclear photo...
John Baruch...
fellow at Lee...
sity, declared...
it is a reason...
informed has...
"Most of t...
are so gener...
be of any lat...
where is t...

"פרשת ואנונו" החלה באנגליה, אך הדין נשמעו היטב בוועדת העורכים

מרדכי ואנונו מובל לבית המשפט

העורכים עם פרס, ולאחר מכן חיזוקה את החלטתה גם בנימוק, שהפסילה היא על פי שיקול דעתו של הצנזור. מכל מקום, שוקן ביקש כינוס דחוף של האספה הכללית של הוועדה, וטען בה שהצנזור חרג מסמכותו, שכן אותה פגישה עם ראש הממשלה נסתיימה בלא סיכום מחייב. כך הוא זוכר, שכן היה היו"ר שלה. לפיכך, יכול כל עורך לנהוג לפי שיקול דעתו, ולפרסם חומר נוסף על סיפור ה"טיימס". באספה היה דיון לא שקט, ונתגלעו חילוקי דעות לגבי הפרשנות של סעיף 7(ב) בתקנון: האם בתום הפגישה חייב היה היו"ר לבקש הסכמה פה אחד לפניית פרס כדי לתת לה תוקף מחייב, או שמא אפשר היה להסתפק בעובדה שאיש לא ערער על הבקשה, כולל שוקן עצמו ויואל מרקוס שייצג גם הוא את "הארץ". האספה ננעלה בניצחונו של שוקן. הוחלט להודיע לראש הממשלה כי על-פי התקנון החדש אכן לא היה סיכום מחייב, ומכיוון שאין הסכמה פה אחד (שוקן מתנגד), אין החלטת חיסיון. הוועדה גם התכוונה למחות על הצנזורה שפסלה את ספחי סיפור ה"טיימס", אך לא עשתה כן.

הוויכוח חשף פרצה העלולה להערים קשיים על עבודת הוועדה. "תקדים ואנונו" עלול להביך בעתיד את אורחי הוועדה, שידברו עם העורכים בגילוי-לב ובהגתה שהמידע הנמסר הוא "לא לפרסום", ולאחר מעשה הם עלולים לגלות שהולכו שולל. די בהתנגדות של עורך אחד, שלא תהיה החלטה מחייבת של חיסיון. לכן הגיעו החברים למסקנה, שיש להחליט אם לשנות את נהלי הפרסום הקיים או לחזק את סעיף 7(1). באספה כללית מיוחדת של הוועדה שהתקיימה ב-29 בדצמבר 1986, הוחלט שלא לתקן את התקנון, אך נקבעו עקרונות שלפיהם יבהיר יו"ר הישיבה מראש את כללי המשחק למוסר המידע: המידע יהיה "לא לפרסום" רק אם כל הנוכחים יסכימו לכך, וההסכמה מחייבת את כל כלי

הסיפור בתוך יומיים. הוא ביקש שהתקשורת תגביל את פרסומיה בנושא אך ורק לציטוטים מה"טיימס", ולא תרחיק מעבר למתפרסם בחו"ל כגון ראיונות עם בני משפחת ואנונו וכו'. הוא גם ביקש להצניע את הפרסומים, אך הובהר לו שהדבר בלתי אפשרי. לבקשה הראשית לא היו מתנגדים. שליחי התקשורת בלונדון נצטוו על-ידי העורכים להעביר במהירות האפשרית את נוסח הסיפור של ה"טיימס". העורכים טוענים כי לא דיווחו לכתביהם על פגישת הוועדה עם פרס. ואולם, דבר קיומה של הישיבה בתל אביב הגיע בדרך כלשהי לידיעת העתון האנגלי, אך מעט באיחור. שכן באותו סוף שבוע החליטו עורכיו לגנוז את סיפור ואנונו, כי לא היו בטוחים באמיתותו, ולא רצו להסתכן בביזיון נוסף, לאחר מה שקרה להם עם פרסום יומני היטלר.

יומיים לאחר הפגישה עם פרס, דיווח "סאנדיי מירור" על גלגולי הסיפור, ולגלג על ה"טיימס" שכמעט נפל קרבן למעשה הונאה. ה"טיימס" פרסם את הסיפור המלא של ואנונו ופצצת הגרעין של ישראל, בתוספת תצלומים ותרשים ענק של המתקן הסודי בדימונה, רק שבוע לאחר מכן. עורכו טען אחר-כך, שפגישת ראש הממשלה עם עורכי העיתונים העניקה לו את האישור החסר למהימנות המידע שמסר ואנונו (ובאספה כללית של עיתונאי ישראל היתה אווירת "עליהם" כלפי הוועדה והיו קריאות לפירוקה).

למחרת הפרסום ביקש "הארץ" לפרסם מאמר ראשי על הפרשה. הצנזורה פסלה את המאמר, והעתון מחה על הפסילה והותיר משבצת לבנה בטור הקבוע של המאמר הראשי. המחאה באה לאחר שוועדת הצנזורה (הגוף הנלווה לוועדת העורכים) דחתה את ערעור העתון על הפסילה. תחילה הסתמכה רק על הסיכום שהתקבל בפגישת ועדת

אישית לא הייתי מוסרת את סודות המדינה שלי לידי ועדת העורכים. אני חושבת שצריך להפסיק את הפגישות 'אוף דה רקורד'". מנחם בגין מזמן חשב באפשרות הזאת, וניתק מגע עם הוועדה.

בנסיבות אלה, הנוחות של הסכם הצנזורה שממנו נהנים רק חברי הוועדה, הופכת להיות לעילת קיומה המעשית העיקרית של הוועדה בעיני חבריה.³² בעיני הממשל זהו פורום נוח, החוסך זמנם של שרים ופקידים בכירים שאינם צריכים להיפגש עם כל עורך בנפרד, בהידרשם להעביר מסר מסוים לתקשורת.

בשנותיים האחרונות נעשו מאמצים לטפח את הוועדה, ואולי כתחליף, כגוף מקצועי בעל סמכויות לאכוף על התקשורת כללי אתיקה מקצועית, וכגוף ייצוגי הנאבק על נושאים קיומיים של התקשורת. בתחום הגוף המקצועי אמנם הוסיפו בתקנון החדש סעיף, האוכף על חברי הוועדה את מרות מועצת העתונות וכללי האתיקה שלה, אך יש בו התנגדות לתכתיבים שיגבילו את חירותו של עורך כלשהו מלנהוג בעתונו כחפצו.³³ בתחום הגוף הייצוגי פעלה הוועדה כקבוצת לחץ למניעת חקיקה מגבילה (כמו איסור פרסום שמותיהם של חשודים), או להבטחת האינטרסים הכלכליים של העתונים בערוץ השני בטלוויזיה. אך ההישגים כאן הם אפילו מרעישים פחות.

בקרב הוועדה נשמעים קולות להגביל את מגעיה עם הממשל לשיטה הבריטית של ה" D. Notes" ולנושא הצנזורה, ולדרבן אותה לחרוץ לעגן את תקנות הצנזורה המנדטוריות בחוק ישראלי. (בבריטניה נהוג "חוק הסודות הרשמיים" המאיים בפלילים על כל מי שפרסם מידע שהוגדר כסוד רשמי. כדי למנוע מאמצעי התקשורת הסתככות מיותרת, מפיצה ועדה המשותפת להם ולשירותי הבטחון בין העורכים הראשיים, ולידיעתם בלבד, קבצי ידיעות מסוגות שפרסומן אסור. דפים אלה נקראים D.[efense] Notes קיומן היה כשלעצמו סוד כמוס במשך תקופה ארוכה).

בהיעדר תכני פעולה ממשיים מאלה שהם היום נחלתה של ועדת העורכים, יחשו פרפורי גסיסתה.

1. שני התפקידים הנוספים המופיעים בתקנון הם כלליים ביותר: לשמש מסגרת לחילופי דעות ולקביעת עמדה משותפת, ולהיות גוף מייצג של העתונים בעניינים שיוחלט עליהם.
2. ריאיון עם אריה דיסנצ'יק.
3. שם, שם.
4. יצחק גר, לשעבר עורך "היום" ואחרים.
5. כפי שעשה "הארץ" בספטמבר 1969, לאחר שינוי התקנון בעקבות הפרסום של קבלת ה"פאנטומים".
6. כך נהגו למשל בשלהי 1969, כשהפגישו את העורכים עם מנהיג ידוע מארץ ערבית שכנה שביקר בארץ כחשאי. ואולם, הם נוהגים בדרך זו גם במפגשים עם מרגלים ישראלים שחזרו מארצות שכנות, ואשר פרסום דבר נוכחותם בארץ הוא אסור, גם אם הפרשיות הכרוכות בהם ידועות ברבים ופורסמו כעתוני העולם (נידוני קהיר מ"הפרשה", וולפגנג לרץ). יוצאת מן הכלל היתה פרשת יהודה תג'ר, שעליה נתעכב בהמשך בקשר לעניין אחר.
7. במכתבו לוועדה כתב עורך "הארץ" ביום 24.6.1966: "...אני רוצה להציע,

התקשורת. בשיחות רקע שמורה הזכות לעזוב את הישיבה, למי שאינו מוכן לקבל את מגבלות הפרסום. אם נדרשת מהעורכים התנהגות מקצועית מסוימת (הצנעת פרסום או מגבלות כלשהן בדומה לבקשתו של פרס כפרשת ואנונו) — תתקיים התייעצות מוקדמת על הבקשה, והיא מחייבת רק אם תתקבל פה אחד.³¹

ועוד הוחלט, שבעתיד תגביל הוועדה את המפגשים עם מוסרי מידע חסוי רק לעניינים מדיניים ובטחוניים מובהקים, ולא תסתבך עם שיחות רקע בנושאים אחרים (למשל כלכליים, כפי שהיה עם שר האוצר ערב הגשת תקציב המדינה לשנת 87-88, שפרטיה נמסרו לוועדה לפני ישיבת הממשלה, וכמה עתונים פרסמו אותם בהיעדר הבהרה חיד-משמעית לגבי החיסיון). ככלל, מגמת העורכים היתה לשמור על ייחודה של הוועדה, כדי שהפורום הזה לא יקבל מעמד של מסיכת עתונאים.

סיכום

המיתוס כאילו ועדת העורכים פוגעת בחופש העתונות ובזכות הציבור לדעת, לא היה מבוסס שנים רבות לפני שהחל הפיתוח במעמדה, בעקבות המהפך של 1977. על אחת כמה וכמה שהוא חסר שחר היום. גם בתקופת הזוהר שלה, לפני כ-25 שנה, לא היו חבריה שותפי סוד מלאים לראשי המדינה. מסירת המידע החסוי היתה לרוב כלי עזר להאיר את הרקע להתרחשויות ולהסביר את משמעויותיהן, ולא נוצר הרושם שמנסים לשחד באמצעותו את התקשורת, כדי למנוע בתמורה פרסום מידע שאינו נוח לממשל. חוץ מחריגים אחדים, לא שמעה הוועדה מידע "לא לפרסום", אשר יכול היה להתפרסם לו הגיע לעורכי העתונים בדרך אחרת. רוב המידע החסוי היה בנושאים מדיניים-בטחוניים ולא היה עובר את ביקורת הצנזורה, או שפרסומו היה מזיק לאינטרסים ממלכתיים. העתונים הגדולים מעולם לא נזקקו לוועדה כדי לשמוע מידע חסוי מראשי המדינה ומהפקידות הבכירה. הוועדה שירתה יותר את העתונים הקטנים. במקרה הקיצוני של "הארץ", הוא העדיף לא פעם להקריב את חברותו בוועדה, כשזו הגבילה את חירותו.

יחסי הממשל והתקשורת שהתפתחו במסגרת הוועדה היו על בסיס וולונטרי, שמקורו ברצון טוב של שני הצדדים ליצור סינתזה, שתבטיח חופש עתונות מרבי בתנאים של מדינה במצור ובמלחמה. הודות לווסת זה, נמנעה אכיפתן של תקנות הצנזורה באמצעות בתי המשפט, ועל פי הסכם בין הוועדה לצה"ל נידונים העבריינים בבית-דין פנימי המורכב מנציגי הוועדה, הצבא והציבור.

היום, כשהממשל פרוץ ומידע סודי מודלף ללא מעצורים, וכאשר מדיניות הפרסום הרשמית ליברלית גם בנושאי בטחון — הופכת הוועדה למיותרת, במיוחד כשראשי המדינה אדישים כלפיה, ואינם מתייחסים אליה כבעבר. מה גם, שכמוסד שומר סוד, הופכת היא עצמה להיות מוקד לביקורת קטלנית, גם מבית. פרשת ואנונו — שפרסומה בבריטניה הסב נזק בטחוני גדול לישראל, והתאפשר כתוצאה מהדלפת הפגישיה שהיתה לוועדה עם ראש הממשלה — היא המקרה הבולט והחמור ביותר (חנה זמר: "בוועדה יושבים 'טיפרים' [מוסרי 'טיפים', ידיעות בלעדיות] ואם הם לא כאלה, הם מספרים במערכת שלהם ל'טיפרים'. אני יודעת בוודאות, שידיעות שנמסרו 'לא לפרסום' הודלפו מיד לעתונאי חוץ.

מזכיר הוועדה, לאחר פטירתו של משה רון ז"ל, חנה זמר ("דבר"), משה ז"ק ("מעריב"). היה חבר בוועדה מימיה הראשונים, דב יודקובסקי ("ידיעות אחרונות"), ארי רט ("גרולום פוסט"). הראיונות התקיימו בדצמבר 1986. כמו כן ניתן לי לעיין בפרוטוקולים של כמה מהאספות הכלליות של הוועדה, שבהן נדונו עניינים מנהליים. מידע או דעות מהותיים צוטטו בשמו של עורך זה או אחר. בסעיף ג' – הנושאים שעלו על שולחן הוועדה – נמנעתי מלציין מפי מי נאמר כל דבר כדי שלא לסרב.

27. הפרשיות אירעו תחת ממשלתו של יצחק רבין בשנים 1975-1976.

28. ראה הערה 8.

29. איש מששת העורכים שרואינו לא היה מוכן לאשר שאכן סופרו בוועדה הדברים שפורסמו אחר כך בהרחבה בעתוני חוץ, כמו למשל ביקוריו החשאיים של חוסיין בישראל וטור הבוק במכונית שערך רבין למענו כלילה כרחוב דיוגנוף בתל-אביב, לפי בקשת המלך.

30. משה ז"ק. עובדה זו מתבררת גם משחזור השתלשלות הפרשה, כשבמהלך חקירת סיפור ואנוני פנה ה"סנדיי טיימס" מספר פעמים לשגרירות ישראל בלונדון בבקשה לתגובה, אך נדחה. הדיווחים על פניית העתון מוכרחים היו להגיע לידיעת ראש הממשלה.

31. פרוטוקול הישיבה. האספה אימצה את הצעת היו"ר דב יודקובסקי שלמעשה הייתה מבוססת על העקרונות שהתווה עידו דיסנצ'יק קודם לכן בישיבת הנשיאות. גרשום שוקן תמך בדיסנצ'יק.

32. בקשותיו החוזרות ונשנות של העתון "חדשות" להתקבל לוועדת העורכים (אשר נדחו עקב סירובו להצטרף לחזרה העבודה הקיבוצי של אגודת העתונאים, והערפתו להעסיק עתונאים רק על בסיס של חוזה אישי), נובעות כמעט אך ורק מהרצון ליהנות מן ההסכם, אשר מונע ממנו את הצורך להישפט בבתי-המשפט של המדינה על עברות צנוורה, ולספוג עונשים כבדים מאלה שהעתון צפוי להם בבית-הדין הפנימי של ועדת הצנוורה. לדברי עידו דיסנצ'יק, אין למעשה מניעה מצד הוועדה ש"חדשות" יישפט בפנימי הפנימי, גם אם אינו חבר בוועדה.

33. הלחץ הפנימי לשנות את ייעוד הוועדה, ולהוסיף על תפקידיה את שמירת האתיקה, בא בעיקר מצד "מעריב". עורך "הארץ" גרשום שוקן היה זה שהתנגד להפיכת הוועדה לגוף שומר האתיקה (שהפרתה עלולה לעלות בסנקציות עד לסילוק מהוועדה, כמו הפרת יתר סעיפי התקנון). בשלב מסוים איים עידו דיסנצ'יק ש"מעריב" יפרוש מהוועדה, ואז הוחלט כפשרה להוסיף את הסעיף המכפיף את כללי מועצת העתונות.

שוועדת העורכים תבקש להבא, ששרים או נושאי משרות ממלכתיות אחרות המבקשים את כינוסה של ועדת העורכים, יפרשו את הנושא שעליו הם רוצים לדון, כדי שחברי ועדת העורכים ידעו על מה ידברו אתם. גם במקרים של דיונים סודיים אפשר לזהות את הנושא באופן כללי. מלבד החשיבות שיש לציון נושא הפגישה, דומני שגם בנסיבות אחרות לא צריכים עורכי העתונים להסכים לבוא ל"בלינד דייטס" (פגישות 'עיוותיות').

8. ראה הערה 6.
9. מכתבו של דובר משרד הבטחון לנשיאות הוועדה מ-6.8.1968, המפרט את דרכי הפעולה שנקטו כדי להקל על העבודה.
10. ריאיון עם אריה דיסנצ'יק.
11. ריאיון עם יצחק נבון.
12. גם הוא איננו כופף למגבלות הוועדה בדומה ל"העולם הזה", אך גם איננו פוזל לחברות בה.
13. על פי חליפת מכתבים בין שר החוץ לעורך "הארץ" מהתאריכים 23.6 / 30.6 / 5.7.1966 וכן מכתבו של שוקן לוועדת העורכים מה-24.6.1966, ופרוטוקול ישיבת הוועדה מ-20.6.1966.
14. נמסר מפיו של דויטש עצמו.
15. עדותם של יוסף חריף ושמואל שניצר ("מעריב").
16. משה א. גלכוע במאמרו "החוק, המצפון ורוב בחופש העתונות" (דבר, 13.10.1969).
17. יעקב עמית בישיבת הוועדה (פרוטוקול מ-16.9.1969) שהתכנסה כדי להפיק את הלקחים ממשבר ה"פאנטומים".
18. במאמרו "חופש האינפורמציה ואחריות ממלכתית" (חתום ג. יהודה) (דבר, 18.9.1969).
19. משה א. גלכוע, "הארץ" וועדת העורכים (הארץ, 28.9.1969).
20. ראה הערה 18 לעיל.
21. מכתבו מ-28.12.1969, של היועץ המשפטי של איגוד עתונאי ישראל, עו"ד יהושע רוטנשטרייך למזכיר הוועדה וכן על פי ריאיון עם גרשום שוקן.
22. במאמרו "העהונות והממשלה" (הארץ, 18.9.1966).
23. "חופש האינפורמציה ואחריות ממלכתית" (דבר, 18.9.1969).
24. "סודות המדינה והזכות לדעת" (דבר, 15.7.1966).
25. מתוך פרוטוקול הישיבה.
26. פרק המילואים נכתב על-פי ראיונות עם עורכי העתונים היומיים (לפי סדר הא"ב) בעבר ובהווה: עידו דיסנצ'יק ("מעריב"), אלתר ולנר (סוכנות עתי"ם). הוא גם